

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Daniela Krejčová

Zákony dědičnosti v díle Émila Zoly

**The laws of heredity in the literary works of
Émile Zola**

Praha, 2012

Vedoucí práce: doc. PhDr. Aleš Pohorský, CSc.

Děkuji tímto vedoucímu své bakalářské práce panu
doc. PhDr. Aleši Pohorskému, CSc. za cenné rady a pomoc.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1.6.2012

.....

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce se věnuje tématu dědičnosti v díle Émila Zoly. Hlavní zájem byl soustředěn především na cyklus dvaceti románů Rougon-Macquart s podtitulem *Přírodopisná a sociální historie jedné rodiny za Druhého císařství* a na určující znak celého cyklu, jímž jsou přechody postav jednotlivými díly. Práce sleduje, zda chronologie vytvoření jednotlivých děl autorem odpovídá postupnému vývoji rodové linie. Ačkoliv se práce dotýká problematiky biologie, neřeší danou tematiku z pohledu přírodovědného, ale čistě literárního.

Klíčová slova

- zákony dědičnosti
- naturalismus
- Rougon-Macquart
- Émile Zola

Abstract

The present thesis deals with the issue of heredity in the works of Émile Zola. The main interest was focused primarily on the cycle of twenty novels Rougon-Macquart subtitled *Natural history and social studies of one family under the Second empire* and the indicator of all the cycle, which is crossing each characters through each parts. Working monitors whether a chronology of the author of various works corresponds to the gradual development of the lineage. Although the work touches the issues of biology, it does not address the theme from the perspective of science, but purely literary.

Keywords

- laws of heredity
- naturalism
- Rougon-Macquart
- Émile Zola

Abstrait

La présente thèse traite la question de l'hérédité dans les œuvres d'Émile Zola. Le principal intérêt est concentré sur le cycle de vingt romans Les Rougon-Macquart sous-titré *l'Histoire naturelle et sociale d'une famille sous le Second Empire* et le problème de passages des personnages à travers des volumes. La présente thèse a pour but de répondre à la question si la chronologie de la genèse des ouvrages particuliers correspond à la mise en place progressive de la lignée. Bien que le travail touche aux questions de la biologie, il ne traite pas le thème du point de vue scientifique, mais purement littéraire.

Mots clés

- lois de l'hérédité
- naturalisme
- Rougon-Macquart
- Émile Zola

Obsah

Úvod	7
1 Zolova literární tvorba	9
2 Cyklus Rougon – Macquart	11
2.1 Zdroj inspirací k cyklu.....	12
2.1.1 Hippolyte Taine.....	12
2.1.2 Herbert Spencer	13
2.2 Příprava románového cyklu.....	13
2.3 Srovnání cyklu Rougon-Macquart s Lidskou komedií.....	16
3 Zákony dědičnosti v cyklu Rougon - Macquart	18
4 Vliv prostředí na utváření temperamentu postav	20
5 Vývoj rodu Rougon – Macquart	22
5.1 První generace.....	24
5.2 Druhá generace	28
5.3 Třetí generace.....	37
5.4 Čtvrtá generace	44
5.5 Pátá generace.....	46
6 Obraz ženských postav cyklu Rougon - Macquart	47
7 Závěr	50
8 Seznam použité literatury	52
9 Přílohy	53

Úvod

« Je veux expliquer comment une famille, un petit groupe d'êtres, se comporte dans une société, en s'épanouissant pour donner naissance à dix, à vingt individus qui paraissent, au premier coup d'œil, profondément dissemblables, mais que l'analyse montre intimement liés les uns aux autres. L'hérédité a ses lois, comme la pesanteur. »¹

(« Chci objasnit, jak se rodina, malá skupina bytostí, chová ve společnosti, jak se rozvíjí a dává život deseti, dvaceti individuím, která se na první pohled zdají hluboce rozdílná, ale u nichž rozbor ukazuje, jak jsou navzájem spjata. Dědičnost má své zákony právě tak jako zemská tíže.»)²

Taková jsou úvodní slova Émila Zoly k prvnímu románu z dvacetidílného svazku *Les Rougon – Macquart*, vytvořeného mezi lety 1869 a 1893. Podtitul tohoto románového cyklu *Histoire naturelle et sociale d'une famille sous le Second Empire (Přírodopisná a sociální historie jedné rodiny za Druhého císařství)* naznačuje hlavní autorův záměr podrobně sledovat a analyzovat vývoj rodiny, na niž mají podle něj nezvratný vliv dva určující prvky : dědičnost a prostředí. Tyto dva pojmy se pro Zolu stávají v jeho díle základními motivy, jež předurčují všechny postavy cyklu *Rougon-Macquart*, které, ačkoli se zdají být jedna od druhé zdaleka odlišné, vytváří mezi sebou pouto, které spojuje všechny členy rodiny. Zolovi hrdinové v daném románovém cyklu mají daleko k sebevědomé svébytnosti. Jsou spíše jedinci zmítanými na jedné straně vlastním temperamentem, postupně utvářeným dědičnými procesy, které předurčují jejich vášně a city, na druhé straně sociálním prostředím, v němž žijí a které je postupně formuje. Stávají se tak jen jakýmsi herci své vlastní doby, loutkami za jejichž vlákna střídavě tahá temperament a prostředí.

¹ ZOLA, Émile. *La Fortune des Rougon* [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

² ZOLA, Émile. *Šťěstí Rougonů*. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

« Je tâcherai de trouver et de suivre, en résolvant la double question des tempéraments et des milieux, le fil qui conduit mathématiquement d'un homme à un autre homme. Et quand je tiendrai tous les fils, quand j'aurai entre les mains tout un groupe social, je ferai voir ce groupe à l'oeuvre, comme acteur d'une époque historique, je le créerai agissant dans la complexité de ses efforts, j'analyserai à la fois la somme de volonté de chacun de ses membres et de la poussée générale de l'ensemble. »³

« Pokuším se najít a vysledovat rozluštěním dvojediného problému temperamentů a prostředí vlákno, které vede matematicky od jednoho člověka k druhému člověku. A až budu držet všechna ta vlákna, až budu mít v rukou celou jednu sociální skupinu, ukážu tuto skupinu v činnosti jako herce jedné historické epochy, vytvořím ji tak, aby jednáním projevovала celistvost svých snažení, rozanalyzuji zároveň souhrn vůle každého z jejích členů i obecné směřování celku.»⁴

Cílem této práce je představit cyklus Rougon-Macquart jako geniálně propracovaný systém postav, jejich temperamentů a životních osudů, odkrýt zákonitosti, které spojují dvacet románů v jeden homogenní a ohraničený celek, a zejména vysvětlit, jakým způsobem se na utváření temperamentů Zolových postav podílejí dědičnost (hérédité) a prostředí (milieu). Sociologické poznatky, k nimž autorka dospívá v druhé části této práce, se týkají pouze postav cyklu, nikoli francouzské společnosti jako celku. Daná problematika není řešena z pohledu přírodovědného, ale čistě literárního.

³ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁴ ZOLA, Émile. Šťěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

1 Zolova literární tvorba

Émile Zola (1840 – 1902) je považován za hlavního představitele naturalismu v literatuře a řadí se mezi nejznámější, nejpřekládanější a nejčastěji komentované francouzské autory. Jeho život a dílo se staly předmětem velkého počtu odborných vědeckých studií.⁵ Uznávaným specialistou na dílo Émila Zoly je francouzský profesor literatury Henri Mitterand, který vydal několik odborných publikací, věnovaných Zolově dílu.⁶ Tento emeritní profesor působí na pařížské Sorbonne Nouvelle a zároveň na Columbijské Univerzitě v New Yorku a mimoto je prezidentem Literární společnosti přátel Émila Zoly (*Société littéraire des amis d'Émile Zola*.)

Kariéra Zoly byla kariérou opravdového spisovatele – profesionála, což v jeho době často platilo za výjimku. Po dětství stráveném v Aix-en-Provence přijel roku 1858 do Paříže, kde začal pracovat pro nakladatelství Hachette. Později zahájil svou kariéru literárního kritika, redaktora a autora novinových úvodníků. Zároveň přitom psal jeden román za druhým, přičemž se mu dařilo vydat průměrně jeden ročně. Vedl pravidelnou korespondenci se svými přáteli (Daudet, Flaubert, Goncourt, Céard, Alechis, Cézanne). Od roku 1878 trávil život na svém letním sídle v Médanu a roku 1880 vydal *Večery médanské (Soirées de Médan)*. Za zmínku stojí i jeho povídková tvorba a z ní nejznámější díla *Povídky Ninoně (Contes à Ninon)* a *Nové povídky Ninoně (Nouveaux Contes à Ninon)*.

Zolova románová tvorba se dělí na několik cyklů. Prvním z nich je cyklus románů O ženě (*La Confession de Claude, Le Vœu d'une morte, Thérèse Raquin, Madeleine Férat*). Díla tohoto cyklu spojuje stejné pojetí obrazu ženy svůdné a zároveň budící obavy. Pokračuje cyklus románů O městě (*Les Trois Villes : Lourdes, Rome, Paris*), zobrazující Lourdy, město poutníků, Řím, město papeže, a Paříž, město republikánů. Dalším je cyklus O utopii (*Les Quatre Evangiles : Fécondité, Travail, Vérité*), kde Plodností Zola předpovídá početné generace budoucnosti, Prací věští spokojená a rozvíjející se města a Pravdou se vypořádává s katolickou církví. Posledním a co do počtu děl nejobsáhlejším cyklem Zolovy románové tvorby je cyklus O rodině *Les*

⁵ Např. BORIE, Jean. Zola et les Mythes: ou de la Nausée au Salut. Paris: Éditions du Seuil, 1971; MITTERAND, Henri. Zola, l'histoire et la fiction. 1re éd. Paris: Presses universitaires de France, 1990; MITTERAND, Henri. Biographie d'Émile Zola. 1990

⁶ Např. Zola – *La vérité en marche (1995), Zola et le Naturalisme (1986), Le Paris de Zola (2008), Émile Zola – Carnets d'enquêtes (1987)*

Rougon-Macquart, jež obsahuje celkem 20 románů, vytvořených mezi lety 1871 – 1893. Zde se Zola pouští do podrobného studia biologie a psychologie, zkoumá nezvratné řízení osudu rodiny dědičností a mravy sociálního prostředí.

V Zolově románové i povídkové tvorbě je obsažen antropologický pohled na francouzskou společnost 19. století, který se opírá především o pozorování, které je rychlé ale přesné. Zola byl ve svých románech vynikajícím pozorovatelem lidských povah a jevů své doby. Nikdy se nepřestal aktivně podílet na společenském, uměleckém a literárním dění. Takto cyklus *Rougon-Macquart* přináší soubor autentických svědectví o jedné historické epoše. Uvádí zde vůbec poprvé jako hlavní postavy obyčejné dělníky a lidi z periferie. Potomci rodiny se stávají dělníky, horníky, kněžími, vědci, zemědělci, vojáky, podnikateli, spekulanty, živnostníky, prostitutkami i politiky. Jejich prostřednictvím autor bez příkras dokumentuje dobu a společnost. Určujícím znakem celého cyklu je procházení jednotlivých postav více díly, ve kterých se postupně vyvíjejí.

Zolu od jeho předchůdců i nástupců naturalistů odlišuje mýtický rozměr jeho děl. Tato zolovská *mimesis*, nesoucí s sebou známky romantismu, dává jeho realistickému dílu místy nádech symbolického expresionismu.

Ve své tvorbě Zola překročil tenkou hranici, která se nachází mezi realismem a naturalismem. Ve svých románech vykresluje šerednost a odpudivost, a tím se jeho dílo stává studiem dědičných lidských defektů (*études de tares*)⁷. Dostává se tím až k samému popření podstaty realismu, neboť skutečnost deformuje tím, že považuje odchylky za všeobecně platné zákony společnosti. Literární kritiky Zolovi často vytýkají, že ve svých románech líčí stále jen patologické jevy lidské společnosti, vše výjimečné a abnormální.⁸ Pro Zolu je však lidská společnost, podobně jako lidské tělo, jen zcela uzavřenou, samostatně fungující entitou : jednotlivé části tohoto celku jsou navzájem propojené, stejně tak jako orgány v lidském těle, a v případě, že se u jednoho z nich objeví porucha či odchylka, nevyhnutelně se rozšíří a nakazí « chorobou » celkový organismus.

⁷ tare – déféctuosité, physique ou psychique, diminuant les capacités fonctionnelles de l'organisme, ou affaiblissant sa résistance aux maladies; grave défaut, vice d'une personne; déféctuosité, imperfection majeure (MÉVEL, Jean-Pierre. Dictionnaire Hachette. [Éd. 2007]. Paris: Hachette livre, 2006. ISBN 20-128-0582-5)

⁸ CALVET, J. Manuel illustré de l'Histoire de la Littérature Française. Paris: J. de Gigord, Éditeur, 1966

(« Dans La Société comme dans le corps humain, il existe une solidarité qui lie les différents membres, les différents organes entre eux, de telle sorte que, si un organe se pourrit, beaucoup d'autres sont attentifs et qu'une maladie très complexe se déclare »)⁹

2 Cyklus Rougon – Macquart

Tato dvacetidílná románová freska, která Zola zaměstnala na celých dvacet dva let, je stěžejní částí celé jeho románové tvorby. Popisuje francouzskou společnost Druhého císařství a představuje vývoj rodiny Rougon-Macquart prostřednictvím jejích pěti generací, přičemž každý představitel jednotlivé generace je hlavní postavou jednoho z dvaceti románů.

Roku 1886 Zola začíná pracovat na tomto projektu, který se však v jeho hlavě zrodil už o mnoho let dříve. Má v úmyslu vytvořit rozsáhlou románovou fresku, v níž by shrnul jednu francouzskou dějinnou epochu, tedy období od státního převratu 2.prosince 1851 až k porážce francouzských vojsk v bitvě u Sédanu v roce 1870.

Cyklus představuje období průmyslových a ekonomických změn. Toto období přineslo krizi pro ty, kteří se stále pevně upínali k starým zvykům. Zatímco jedni si těmito změnami svou životní situaci o poznání polepšili, druzí trpěli ještě více než dříve. Rodiny nemohly uniknout stále roustoucímu vykořisťování pracovníků, u nichž se jejich výkonnost stala důležitější než řemeslná zručnost. V bohatších vrstvách to potom byly peníze, které některým pomohly získat potřebnou vážnost.¹⁰

⁹ BORIE, Jean. Zola et les Mythes: ou de la Nausée au Salut. Paris: Éditions du Seuil, 1971.

¹⁰ BEKEN, Micheline van der. Zola, le dessous des femmes: essai. Bruxelles: Le Cri édition, c2000, 336 p. Essais littéraires (Brussels, Belgium). ISBN 28-710-6263-3

2.1 Zdroj inspirací k cyklu

Ve své románové tvorbě se Zola inspiroje především vědeckými poznatky, které tak uplatňuje na poli literatury. Na počátku tvorby románového cyklu stálo Zolovo velmi usilovné a detailní studium fyziologie a psychologie člověka. Inspiračním zdrojem a zároveň studijním materiálem mu byla řada vědeckých děl, zejména Fyziologie vášní (*Physiologie des passions*), jejímž autorem je Charles Letourneau, a Filozofické a fyziologické pojednání a přirozené dědičnosti (*Traité philosophique et physiologique de l'hérédité naturelle*) doktora Prospera Lucase, v němž Zola nachází promyšlený přehled o všech známých výsledcích dědičnosti (l'hérédité) a jejího opaku vrozenosti (l'innéité).

2.1.1 Hippolyte Taine

Mimořádný vliv na Zolovu románovou tvorbu (stejně tak jako na tvorbu dalších francouzských autorů jako Bourgeta a Maupassanta) měl vědec, profesor, filozof a historik, jenž byl po své smrti označen za « učitele své doby », Hippolyte Taine (1828 – 1893). Byl především realistickým filozofem. Taine ve svých úvahách nevidí rozdíl mezi člověkem a zvířetem. Při své vědecké práci postupuje stejnými metodami jako přírodní vědy. « Literatura je chemie a mechanika. »¹¹ Tvrdí, že pro historické události platí stejné zákonitosti jako pro přírodu. Každý okamžik v historii byl závislý na třech základních podmínkách : prostředí (le milieu) – geografie, klima ; lidské generaci (la race) – fyzický stav člověka ; a době (le moment) – intelektuální pokrok. Přisuzuje tak historickým vědám status věd exaktních, které je možné zkoumat experimentálně. Stejným způsobem chápe i psychické vlastnosti člověka. Podle Taina jsou duševní jevy, myšlení, ctnosti a neřesti jen « chemickými procesy stejně jako vitriol nebo cukr »¹², které můžeme analyzovat a rozložit na jejich jednotlivé prvky. Podobně studium člověka přirovnává ke studiu rostliny. Známe-li jeho druh, prostředí, ve kterém vyrostl, látky, kterými se živil, můžeme matematicky sestavit

¹¹ « La littérature est une chimie et une mécanique. » (CALVET, J. Manuel illustré de l'Histoire de la Littérature Française. Paris: J. de Gigord, Éditeur, 1966)

¹² « les phénomènes spirituels, la pensée, le vice, la vertu sont des produits comme le vitriol et le sucre ». (CALVET, J. Manuel illustré de l'Histoire de la Littérature Française. Paris: J. de Gigord, Éditeur, 1966)

jeho myšlení a pocity. Snadno určíme jeho převládající charakterovou vlastnost, která je u něj jakousi organizační jednotkou, na níž je závislé vše ostatní.

2.1.2 Herbert Spencer

Významným inspiračním zdrojem byla pro Zolu teorie evoluční sociologie Herberta Spencera, která poukazuje na to, že oblast sociální podléhá podobným zákonům jako oblast biologická nebo fyzikální. Podle ní se lidská společnost podobá živému organismu, který rovněž prochází vývojem od homogenních a nestabilních útvarů k vysoce komplexním a diferencovaným strukturám.¹³

2.2 Příprava románového cyklu

Ve svých dvaceti osmi letech se Zola rozhodl, jak píše Albert Thibaudet, že « vytvoří pro svou dobu, tedy období Druhého císařství, to, co pro svou dobu vytvořil Balzac : dílo, připomínající kruh, v němž se budou na scénu vracet tytéž postavy a které se bude vztahovat ke všem společenským vrstvám : *Lidskou komedii* své doby ». ¹⁴

Podtitul cyklu Rougon-Macquart *Přírodopisná a sociální historie jedné rodiny za Druhého císařství* (Histoire naturelle et sociale d'une famille sous le Second Empire) doplněná Zolovou větou « Rougon-Macquartové zosobňují svou dobu, samotné císařství »¹⁵ vypovídá o jeho literárním záměru. Autor vyčerpávajícím způsobem vykresluje společnost Druhého císařství a neopomíjí žádný ze znaků její doby, která je charakteristická významnými přeměnami, jimiž byly zrod pařížského urbanismu, velkých obchodů, rozvoj sítí železnic a vznik moderního odborového hnutí.

¹³ SPENCER, Herbert. The Study of Sociology. 1873

¹⁴ „de faire pour son temps, celui du Second Empire, ce que Balzac avait fait pour le sien: une œuvre cyclique, avec retour des mêmes personnages, qui concernât tous les étages de la société: *Comédie humaine* de la génération.“ (MITTERAND, Henri. Zola, l'histoire et la fiction. 1re éd. Paris: Presses universitaires de France, c1990, 294 p. ISBN 21-304-3506-8)

¹⁵ « Les Rougon-Macquart personnifieront l'époque, l'Empire lui-même. » (Wikipedia [online]. 2010 [cit. 2012-06-08]. Dostupné z: http://fr.wikipedia.org/wiki/Les_Rougon-Macquart)

O počátku vzniku cyklu Rougon-Macquart existuje několik přesných svědectví. 14. prosince roku 1868 zapisují bratři Goncourtové do svého deníku, že poobědvali se svým obdivovatelem a žákem Zolou, který se jim svěřil o záměru vytvořit *Historii jedné rodiny* (l'Histoire d'une famille), román původně o deseti svazcích. Toto důvěrné sdělení odpovídá i zápisům v Zolově přípravných poznámkách k cyklu. Původně zamýšlel v deseti románech popsat vývoj rodiny, která se rozrůstá stejně jako se rozvětňuje strom ze svého kmene. Členové této rodiny přitom postupně pronikají do všech sociálních vrstev, přičemž každé sociální třídě měl odpovídat jeden román.

Původní představa o cyklu měla být tedy naplněna vytvořením deseti románů o deseti společenských vrstvách. Je pozoruhodné jak se následujícím způsobem Zolova původní představa promítla do konečných názvů některých románů z cyklu :

- román o kněžích > *Poklesek abbého Moureta* (La Faute de l'abbé Mouret)
- válečný román > *Rozvrat* (La Débâcle)
- román o umění > *Mistrovské dílo* (L'Œuvre)
- román o velkém zničení Paříže > *Kořist* (La Curée)
- soudní román > *Člověk bestie* (La Bête humaine)
- dělnický román > *Zabiják* (L'Assommoir)
- román z vyšší vrstvy > *Jeho excelence Evžen Rougon* (Son Excellence Eugène Rougon)
- román o ženě pletichářce z obchodního světa > *U štěstí dam* (Au Bonheur des Dames)
- román o zbohatlické rodině > znovu *Kořist*, neboť dvě z původních deseti témat se později spojila v jedno
- počáteční román > *Štěstí Rougonů* (La Fortune des Rougon)

Zola od počátku své práce na cyklu zdůrazňuje potřebu najít v díle rovnováhu mezi studií fyziologickou a sociální, historií rodiny a Druhého císařství, determinismem genů a prostředí, postupy vědeckými a literárními.

Zola ve svém díle aplikuje experimentální literární metody. Při své tvorbě měl v úmyslu ctít zákony přírodních věd, psát jako opravdový vědec, chemik, fyziolog, lékař, a vytvořit vědecké romány (romans scientifiques). Přírodu chápal podobně jako školák, který poslušně postupuje podle přírodních definic. Věřil, že skutečnost ho musí poslechnout a v jeho díle se podle pravidel přírodních věd uspořádat.

« Le romancier est fait d'un observateur et d'un experimentateur. L'observateur donne les faits tels qu'il les a observés, pose le point de départ, établit le terrain solide sur lequel vont marcher les personnages et se développer les phénomènes. Puis, l'experimentateur paraît et institue l'expérience, je veux dire fait mouvoir les personnages dans une histoire particulière, pour y montrer que la succession des faits y sera telle que l'exige le déterminisme des phénomènes mis à l'étude. »

« Romanopisec je zčásti pozorovatelem a zčásti experimentátorem. Pozorovatel přináší konkrétní fakta tak, jak je vypořádal, a tím určuje výchozí bod, staví pevnou základnu, na níž se pak budou vyvíjet temperamenty postav. Experimentátor poté uvádí postavy do pohybu, představuje je v konkrétních příbězích a dokazuje, že vývoj děje je předurčen determinismem studovaných jevů.»¹⁶

Cyklus Rougon-Macquart se v Zolově díle vyznačuje jednotností a ohraničeností. Jak tvrdí Phillipe Hamon,¹⁷ cyklus vytváří jakýsi homogenní a souvislý celek, pro který bychom mohli využít zásady místa, času a děje, podobně jako v klasicistním dramatu. U Zoly se však objevují i další zásady, které pravidelně dodržuje ve všech svých románech: zásada úvodního díla (*Šťěstí Rougonů*) a klauzule (*Doktor Pascal*); zásada rodinné souvislosti a dědičnosti, díky níž se cyklus vyvíjí tak, jak se skutečně vyvíjí rod Rougon-Macquart, na jehož počátku stojí první postavy rodu a na konci členové poslední popsané páté generace. Jednotlivé

¹⁶ překlad D.K.

¹⁷ HAMON, Philippe. Le Personnel du roman: le système des personnages dans les Rougon-Macquart d'Émile Zola. 2e éd. corrigée. Genève : Librairie Droz, 1998. ISBN 26-000-0512-9

postavy se u Zoly mohou vytratit a znovu objevit v následujícím románu nebo v něm být jen připomenuty. Další Zolou dodrženu zásadou je zásada jednoty historické epochy a politické situace, tedy období Druhého císařství Napoleona III. Coby přesvědčený republikán, podle tehdejšího významu tohoto slova, Zola tvrdí, že « republika je jediný spravedlivý a možný typ vlády », a velmi brzy se angažuje proti císařství. První romány cyklu Rougon-Macquart mají tak nádech politický a zároveň do určité míry i satirický.

Hlavní trumfem Émila Zoly je jeho zvyk pravidelné a systematické práce, který shrnuje latinská věta, kterou si dal napsat na krb ve své pracovně v Médanském sídle : « Nulla dies sine linea » (« Pas un jour sans une ligne »)¹⁸.

2.3 Srovnání cyklu Rougon-Macquart s Lidskou komedií

Balzakova *Lidská komedie* probudila v Émilu Zolovi velké zaujetí, ještě více umocněné obdivnou kritikou ze strany Hippolyta Taina, který Balzakovi věnoval oslavný článek. Ten zásadním způsobem ovlivnil budoucí Zolovu práci na cyklu Rougon-Macquart.

Zola dlouho toužil vytvořit rozsáhlé dílo, které by popisovalo celou historickou epochu. Cyklem Rougon-Macquart vytvořil jakousi obdobu Balzakovy *Lidské komedie* druhé poloviny 19. století. Ačkoli mu *Lidská komedie* byla zdrojem cenných inspirací, v úvodu práce na cyklu Zola ve svém článku, pojmenovaném *Rozdíly mezi Balzacem a mnou* (*Différences entre Balzac et moi*), vyjadřuje své přání odlišit se od svého předchůdce. Shrnuje zde svůj literární záměr a považuje ho za přesněji ohraničený, než je tomu u autora *Lidské komedie*. Píše :

« Mon œuvre, à moi, sera tout autre chose. Le cadre en sera plus restreint. Je ne veux pas peindre la société contemporaine, mais une seule famille, en montrant le jeu de la race modifiée par les milieux. Si j'accepte un cadre historique, c'est

¹⁸ „Není dne bez alespoň jedné řádky“ (překlad D.K.)

uniquement pour avoir un milieu qui réagisse (...) Ma grande affaire est d'être purement naturaliste, purement physiologiste."¹⁹

« Mé dílo bude zcela odlišné. Jeho rámec bude mnohem přesněji omezený. Nechci vylíčit celou soudobou společnost, ale jen jednu rodinu. Chci odhalit roli generace ovlivněné společenským prostředím. Pokud uvádím určité historické pozadí, pak jen proto, aby vytvářelo odezvu (...) Mým velkým úkolem je postupovat přitom zcela naturalisticky, zcela fyziologicky. »²⁰

Kritizuje dále Balzakovy postupy využití v *Lidské komedii*. Jeho vědecký duch, který se odráží ve většině románů, vede Zolu až k mechanickému chápání společnosti, kde vše funguje na základě předem daných a nezvratných vědeckých zákonů a kde není místa pro náhodu. Kritizuje tak Balzakovu nevědeckost a zvolené vypravěčské postupy v *Lidské komedii*. Tvrdí, že v díle chybí vědecká přesnost, kterou nahrazuje spíše Balzakova romantická neurčitost. Dá se s nádsázkou říci, že cyklus Rougon-Macquart je spojením Balzakovy tvorby s vědeckým přístupem 19.století, zejména v oblasti psychologie.

Zásadní rozdíl se nachází ve formální koncepci *Lidské komedie* a cyklu Rougon-Macquart. Zatímco Balzak ve svém úvodu k *Lidské komedii* ohlašuje dílo hierarchizované do podoby pyramidy, Zola ve svém cyklu představuje koncepci spíše horizontální, v níž se všechny romány nacházejí ve stejné rovině a jediným pojítkem mezi nimi je chronologie rodinných souvislostí postav.

Na rozdíl od *Lidské komedie*, která byla Balzakiem uspořádána do jednoho celku až po napsání několika románů, cyklus Rougon-Macquart je od samého počátku dílem promyšleným od prvního do posledního románu, s přesně stanoveným počtem dílů a hlavním dějovým rámcem jednotlivých románů. Zola původně počítal s desetidílným cyklem, který se postupně rozšířil na dvanáct, patnáct a nakonec dvacet dílů, avšak měl od počátku předem přesně rozvrženu strukturu celého cyklu, kterou systematicky upravoval v závislosti na jeho postupném rozšiřování.

¹⁹ MITTERAND, Henri. Zola, l'histoire et la fiction. 1re éd. Paris: Presses universitaires de France, c1990, 294 p. ISBN 21-304-3506-8)

²⁰ překlad D.K.

3 Zákony dědičnosti v cyklu Rougon - Macquart

Zola dědičnost v cyklu využívá jako motiv, který propojuje životy všech postav a zároveň předurčuje osudy budoucích generací rodu. Každý z dvaceti dílů cyklu obsahuje dramatický děj, v jehož pozadí lze odkrýt příčinné souvislosti s předchozími generacemi a prostředím, jež se vedle dědičnosti podílí na utváření temperamentu postav. Hlavní postava sedmého románu *Zabiják* (*l'Assommoir*) Gervaisa Macquartová, kterou alkohol přivede až na samý okraj společnosti a nakonec ji i zahubí, ochutná svou první skleničku anýzovky už jako malé dítě v prvním románu *Šťěstí Rougonů* (*La Fortune des Rougon*), kde ji její matka Joséphina Macquartová, podle níž je dcera slabá a bledá, léčí každodenní sklenkou alkoholu. Společně se každý večer opíjejí a utíkají před trápením, které jim způsobuje despotický otec.

Zákony dědičnosti, tak jak je chápe Émile Zola, zdaleka nejsou zákony příznivými pro lidské pokolení. Ovládají každou bytost prostřednictvím genů a navždy ji předurčují. Vše se odehrává tak, jako by se neřesti přenášely z generace na generaci s mnohem větší jistotou než ctnosti, jako by se šílenství dědilo mnohem snáz než rozum. V cyklu Rougon-Macquart najdeme bezpochyby množství příkladů těchto zákonů Zolovy « hérédité ».

Jean Borie na toto téma píše²¹: « Tout se passe alors comme s'il y avait deux hérédités, comme deux cycles inégaux, interférant l'un avec l'autre : une petite hérédité historique qui est celle des instincts eux-mêmes, au sens où les conditions de vie des ancêtres ou des parents peuvent s'enraciner chez le descendant et agir en lui comme une « nature », parfois à des générations de distance ; et la grande hérédité épique, celle de la fêlure elle-même, autour de laquelle tournent tous les instincts, si divers qu'ils soient, et toutes les générations, si éloignées ou rapprochées soient-elles (...) »

« Vše se děje, jaky by existovaly dva různé druhy dědičnosti, dva různé cykly vzájemně se ovlivňující : první, malá historická dědičnost, u níž se prostřednictvím

²¹ BORIE, Jean. Zola et les Mythes: ou de la Nausée au Salut. Paris: Éditions du Seuil, 1971

smyslů dědí životní předpoklady předků nebo rodičů, které se následně u potomka zakoření ve formě povahy někdy i na několik následujících generací ; druhým typem je velká dědičnost, ta při níž hrají zásadní roli pudy a při níž se z předka na potomka dědí ty zásadní neřesti celé dané generace. »²²

Zásadním pojmem pro pochopení zákonů dědičnosti v díle Émila Zoly je již zmíněná « fêlure », tedy neřest, nedostatek, trhlina. Tato « fêlure » je v Zolově cyklu opakovaně zmiňována jako prvopočátek veškeré záhuby celé rodiny, aniž by bylo blíže sděleno, o jaký původní hřích se jedná. Zola píše o osudném a opovržením hodným počátečním hříchu, na který se v průběhu cyklu mnohokrát odvolává, ale který není nikdy blíže určen.

« Les Rougon-Macquart, le groupe, la famille que je me propose d'étudier a pour caractéristique le débordement des appétits, le large soulèvement de notre âge, qui se rue aux jouissances. Physiologiquement, ils sont la lente succession des accidents nerveux et sanguins qui se déclarent dans une race, à la suite d'une première lésion organique, et qui déterminent, selon les milieux, chez chacun des individus de cette race, les sentiments, les désirs, les passions, toutes les manifestations humaines, naturelles et instinctives, dont les produits prennent les noms convenus de vertus et de vices. »²³

« Rougonové-Macquartové, skupina, rodina, kterou jsem si předsevzal studovat, vyznačují se v první řadě rozpoutaností chťíčů, tím mocným vzkypěním našeho věku, řítícího se zažitky. Fyziologicky představují pomalý sled nervových a tělesných úkazů, které se v nějaké rase projevují jako následek prvotní organické poruchy a které určují podle různých prostředí u každého jednotlivce této rasy city, tužby, vášně a všechny ty lidské projevy, přirozené a instinktivní, jejichž výsledky dostávají obvyklá jména ctností a neřestí. »²⁴

²² překlad D.K.

²³ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

²⁴ ZOLA, Émile. Šťěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

4 Vliv prostředí na utváření temperamentu postav

Zolovy postavy podléhají dvojímu působení sil dědičnosti (hérédité) a vlivu prostředí (milieu). Do jaké míry však při utváření temperamentu postav hraje roli prostředí, ve kterém se pohybují a ve kterém vyrostly, a jakým podílem se na jejich vlastnostech podepsala genetická předurčenost? Jak vnímat Zolův pojem « milieu »? Může se jednat o prostředí, ve kterém se člověk narodí a které mu vtiskne do určité míry neodmyslitelné znamení. Avšak v případě, že prostředí, ve kterém se jedinec v průběhu svého života pohybuje, není tím, ve kterém se narodil, je třeba mluvit o jiném « milieu ». A čím je ono prostředí vytvářeno? Mohou jím být lidé, se kterými jedinec přichází do styku v každodenním životě. Nebo jím měl Zola na mysli pouze « prostředí » rodiny? Podle Henri Mitteranda²⁵ se Zola zpočátku skutečně omezoval jen na rodinné prostředí, tak jak je vnímáno například v *Tereze Raquinové* (Thérèse Raquin). Jeho nové pojetí, jež se uplatňuje v cyklu Rougon-Macquart, se však rozšiřuje i na pracovní prostředí postavy, společenskou třídu, ke které patří, a v některých případech i na celé město, ve kterém žije.

Ve *Štěstí Rougonů* (La Fortune des Rougon) se objevují početné hlasy, které jednomyslně prohlašují Adélaïde za šílenou a vystupují přitom z pozice veřejného soudce.

« Elle commit certaines actions que les plus fortes têtes de faubourg ne purent raisonnablement expliquer, et, dès lors, le bruit courut qu'elle avait le cerveau fêlé, comme son père. »²⁶

« Dopustila se některých skutků, které si nemohly rozumně vysvětlit ani nejdůvtipnější hlavy v předměstí, a od té doby o ní šla pověst, že má jako její otec o kolečko víc. »²⁷

Ale kdo jsou ony « nejdůvtipnější hlavy v předměstí »? Autor to explicitně nesděljuje. Ačkoli jsou vlastnosti zděděné po otci, který « zemřel jako šílenec »

²⁵ ZOLA, Émile, Olivier LUMBROSO a Henri MITTERAND. Les manuscrits et les dessins de Zola. Les Racines d'une œuvre. Paris : Textuel, 2002, 3.v. (543 p.) ISBN 28-459-70 59-5

²⁶ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

²⁷ ZOLA, Émile. Štěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

nesporně vysvětlením Adélaïdina podivínského chování, Zola zároveň tvrdí, že to není dostatečný důvod vypálit jí « cejch » šílenice. Samo dědičné postižení tedy nestačí k vytvoření temperamentu. Vždy musí být přítomno i prostředí, které tento výběr « potvrdí » a neoddělitelně ho určitému jedinci přiřadí.

Mnohé postavy cyklu jsou představovány způsobem, jakým je vnímá jejich okolí. Tato metoda umožňuje autorovi rozvíjet zápletku a zároveň detailně popsat postavu. Jednání Adélaïdy, která se bez ohledu na mínění veřejnosti provdá za koho ona chce, ji tak staví do protikladu ke společenským normám a přisuzuje jí pověst šílené ženy. Zola se tím vrací ke svému oblíbenému tématu měšťáckých předsudků.

Adélaïda je tedy obětí častých klevet, a protože si jich nevšímá, svou situaci tím ještě zhoršuje. Když rok po smrti svého prvního manžela naváže milenecký vztah s pobudou Macquartem, je její pověst už nadobro ztracena.

« Un an de veuvage au plus, et un amant ! Un pareil oublie des convenances parut monstrueux, en dehors de la saine raison. »²⁸

« Nejvýš rok být vdovou, a už mít milence ! Takové zanedbání slušnosti se zdálo nepřírozené, odporující zdravému rozumu. »²⁹

Je patrné, kde se nachází « zdravý rozum » : ve společenských konvencích, v tom, co společnost považuje za vhodné či nevhodné. Jedinec jako by stál před veřejností, která svým rozsudkem předurčí jeho osud. Zola uvedl, že některé jeho postavy jsou obdařeny silou vzepřít se zákonům dědičnosti a zvrátit tak do určité míry svůj osud, ale bojovat proti prostředí, ve kterém se postavy pohybují a které na ně vytváří neustálý tlak, většina z nich nedokáže.

²⁸ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

²⁹ ZOLA, Émile. Štěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

5 Vývoj rodu Rougon – Macquart

Rodina Rougon – Macquart, kterou si Zola ve svém cyklu předsevzal detailně studovat, má své kořeny v nižší společenské třídě. Její členové pocházejí z lidu, avšak poháněni touhou po úspěchu, bohatství a společenském uznání, rozptylují se mezi nejrůznější společenské vrstvy. Na pozadí historických událostí Druhého císařství se tak odehrávají jejich vlastní osobní dramata, v nichž vystupují jako individua ženoucí se za vlastními požitky a touhami. Jednotlivé postavy zosobňují tehdejší společnost. Objevují se zločinci i hrdinové, lidé dobří i špatní, čestní i prolhaní.

„J'ai choisi des personnages souverainement dominés par leurs nerfs et leur sang, dépourvus de libre arbitre, entraînés à chaque acte de leur vie par les fatalités de leur chair.“³⁰

« Vybral jsem si postavy, které jsou zcela ovládané svými nervy a svou krví, zbavené vlastního svobodného úsudku, a které nevyhnutelnost jejich vlastní tělesné stránky vrhá do nejrůznějších životních situací. »³¹

Skutečné síly, které podněcují temperament Zolových postav jsou touha po požitcích, moci, penězích, společenské prestiži, k nimž se přidávají charakteristické rysy jako nenávisť, lenost, zbabělost a žárlivost. Naproti tomu se ale některé z postav vyznačují čestností a pracovitostí.

Podle Zoly lidské city jeho postav nevycházejí z nitra konkrétní bytosti, ale pocházejí od vnějších sil nezávislých na vůli jedince.

Zola své postavy dělí do čtyř světů : prostý lid, obchodníci, měšťané a horní vrstva. Zvláštní skupinu v jeho díle pak tvoří postavy prostitutky, vraha, kněze a umělce.

Zpočátku Zola váhal nad výběrem konkrétních jmen pro tuto imaginární rodinu. Jména svých postav vybíral vždy s velkou péčí. Jak uvádí Henri Mitterand, mezi variantami, jež Zola zpočátku zvažoval byli například Rougon-Malassigne, Rougon-

³⁰ CALVET, J. Manuel illustré de l'Histoire de la Littérature Française. Paris: J. de Gigord, Éditeur, 1966

³¹ překlad D.K.

Lapeyre, Rougon-Vialat, Rougon-Sardat. Výběrem příjmení, které má být určujícím znakem celého rodu a které se nese nad celým cyklem, Zola vyjádřil nepřetržitost, totožnost celé rodiny a zároveň předurčenost následného románového záměru. Stanovil tak výslovný znak přítomnosti dědičných zákonů, který trvá i přes mnohost jednotlivých postav rodu a jejich rozdílnost. Připoutal postavy k jednotnému kořenu, který zosobňuje Adélaïda Fouquová, tím pádem ke stejnému osudu (neustálá hrozba neštěstí). Pro čtenáře jsou tato příjmení zároveň znamením anaforickým (připomínajícím společnou minulost všech postav) a zároveň kataforickým (slibujícím vývoj liniového děje v budoucnosti).

Počáteční osudy rodiny zachytil Zola v první epizodě cyklu, románu *Šťěstí Rougonů*³² (La Fortune des Rougon), kterému autor přiřadil vědecký název *Počátky rodu*. Zde poprvé představuje první články budoucího spletného řetězce, líčí jejich základní charakterové vlastnosti, společenský původ, z nichž vychází, a neopomíná ani fyziologickou stavbu těla a detailní popis zevnějšku.

Celý příběh rodu začíná v jihofrancouzském městě Plassans o přibližně deseti tisících obyvatelích, jehož veškerý duch byl podle Zoly « složený ze zbabělosti, sobectví, návyku, nenávisti k okolnímu světu a řeholnické touhy po klášterním životě. »³³ Plassans si jako jediné město stále uchovávalo pobožnůstkářský a aristokratický ráz provensálských měst. Na noc svou hlavní bránu zamykalo na klíč, a přísně se tak uzamykalo před okolním světem. A v tomto prostředí se rodí počátky rodu Rougon-Macquart, do roku 1848 neznámé a málo vážené rodiny.

Mezi Rougony a Macquarty lze v díle najít mnohé společné prvky stejně tak jako velký počet rozdílů, z nichž nejvýznamnějším je protikladná polarizace jejich osudů : zatímco Rougoni stoupají po společenském žebříčku k vyšším vrstvám, Macquarty jsou od samého počátku odsouzeni klesnout až na samé dno a tam jen stěží přežívat. Přitom se tyto dvě rodiny nesejdou pohromadě v žádném z dvaceti románů kromě úvodního *Šťěstí Rougonů*. Zola by si netroufl dopustit se takové naivity, aby dělníku z rodu Macquartů přiřadil jako nadřazeného člena rodu Rougonů. Tento vzájemný boj má v díle zůstat jen skrytý v pozadí. Stejně tak jako se ve společnosti Druhého císařství nikdy nemohly propojit osudy prostých lidí a lidí z vyšších vrstev,

³² Autorka této práce se domnívá, že český všeobecně známý překlad názvu díla jako „Šťěstí Rougonů“ není z jazykové stránky zcela správný. Francouzský výraz „fortune“ odpovídá v češtině slovům „majetek“, „jmění“, či „bohatství“. S přihlédnutím k hlavní myšlence díla by tedy lépe titul vystihoval překlad „Bohatství Rougonů“.

³³ ZOLA, Émile. Šťěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

tak se ani v posledním románu cyklu rod Macquartů znovu nesejde s rodem Rougonů.

Je pozoruhodné sledovat proces, kterým Zola v jednotlivých románech cyklu vytváří silný vztah mezi románovou postavou a prostředím, v němž tato postava žije. Toto konkrétní místo, jak tvrdí Philippe Hamon,³⁴ je pro hrdinu jakýmsi domácím vězením v jeho vlastním obydlí, prostorem, který opouští jen velmi málo nebo vůbec a který předurčuje jeho veškeré prožitky. Tak tomu je u Gervaisy a jejího obchodu a zrovna tak i u Andělina krajkářství.

5.1 První generace

Zola cyklem Rougon-Macquart vytvořil historii jedné rodiny ve formě uzavřeného intervalu, který má svůj počátek a konec. Takovýto rozsah bylo potřeba stanovit především s ohledem na autorův vědecký a systematický přístup, kterým chce zkoumat konkrétní jedince v konkrétních situacích, nikoli obecně veškerou francouzskou společnost Druhého císařství. Ve svém cyklu se tedy soustředil na pět generací rodu Rougon-Macquart. O jejich předchůdcích, ani potomcích se už dále autor nezmiňuje, protože nejsou předmětem jeho zájmu.

První generaci celého cyklu Rougon-Macquart tvoří Adélaïda Fouquová, Rougon, její zákonitý manžel, a Macquart, její pozdější milenec. Je zajímavé, že kromě Adélaïdy neuvádí Zola křestní jména mužských členů první generace a popisu jejich temperamentu a fyzických vlastností věnuje o poznání méně prostoru, než tomu je u Adélaïdy. Jako by už od samého počátku Zola chtěl rozdělit budoucí role v utváření rodu : zatímco žena, Adélaïda, vkládá do budoucích generací především velkou část svých vlastností a svého temperamentu, muži první generace, Rougon a Macquart, jsou těmi, kdo svým budoucím generacím propůjčí své jméno.

³⁴ HAMON, Philippe. Le Personnel du roman: le système des personnages dans les Rougon-Macquart d'Émile Zola. 2e éd. corrigée. Genève : Librairie Droz, 1998. ISBN 26-000-0512-9

- **Adélaïde Fouquová**

Na počátku celého rodu Rougon-Macquart vyobrazil Zola postavu ženy, která jako by byla základním stavebním kamenem celého dlouhého vývoje budoucích generací. Charakteristická svými vlastními rysy povahy i vzhledu vystupuje jako prvotní článek dlouhého řetězce dědičných procesů a rozšiřování rodu. Jejím svazkem postupně s dvěma různými muži tak autor otevírá sled jedinečných osudů jednotlivých postav, jejich potomků a členů rodu Rougon-Macquart. Cyklus tak tvoří uzavřený kruh, kde pravidla určuje dědičnost a prostředí.

O původu rodiny, z níž Adélaïde pocházela, se ze Zolova díla dovídáme jen velmi málo. O otci víme jen toliko, že zemřel jako šílenec, zatímco o Adelaidině matce se autor nezmiňuje vůbec. Fouquové byli nejbohatšími zelináři v kraji, kterým patřil poměrně rozsáhlý pozemek na předměstí Plassansu.

Adélaïde se narodila roku 1768 jako jediné dítě a ve svých 18 letech se stala sirotkem. Rozhodně se nedalo říct, že by vynikala půvabem. Bylo to « vysoké, tenké a bledé stvoření vyjevených očí »³⁵, které pozornost okolí budilo spíše svým podivínským chováním a zvláštní divokostí. Plassanští to přisuzovali genům, jež zdědila po svém šíleném otci, když tvrdili, že má o kolečko víc.

« Non pas qu'elle fût folle, ainsi que le prétendaient les gens de faubourg, mais il y avait en elle un manque d'équilibre entre le sang et les nerfs, une sorte de détraquement du cerveau et du cœur, qui la faisait vivre en dehors de la vie ordinaire, autrement que tout le monde. »³⁶

« Ne, že by byla šílená, jak to tvrdili lidé z předměstí, ale nebylo u ní rovnováhy mezi krví a nervy, byla tu jakási porucha mozku a srdce, která způsobovala, že žila jinak než všichni ostatní, mimo obvyklý běh života. »³⁷

Když se po smrti svého otce provdala za jakéhosi Rougona, jenž byl u jejího otce zaměstnán jako zahradnický pomocník, veřejnost byla tímto svazkem překvapena. Rougon, pocházející původem z Nízkých Alp, byl považován za neotesaného

³⁵ ZOLA, Émile. Šťěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

³⁶ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

³⁷ ZOLA, Émile. Šťěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

venkovana, nejapného, těžkopádného chudáka. Po roce s ním Adélaïda porodila syna, Pierra Rougona. Manželství Adélaïdy a Rougona však netrvalo dlouho, protože po patnácti měsících od svatby Rougon zemřel na úpal.

Jako by už byla zvyklá na to, že neustálými skandály překvapuje své okolí a budí veřejné pohoršení, jen rok po smrti Rougona navázala vztah s jiným mužem. Tentokrát byla její volba pro obyvatele Plassansu ještě více zarážející. Jejím milencem se stal « pobuda Macquart », jak se mu říkalo. Ačkoli se vztahem s touho pochybnou existencí stala Adélaïda terčem krutých řečí, jí jako by se to vůbec nedotýkalo. Byla zvyklá na svou odlišnost. Její divoké, prudké a energické mládí prožívalo skutečnou lásku. Avšak o manželství mezi nimi nebylo vůbec řeči.

« (...),elle obéissait avec grande naïveté aux seules poussées de son tempérament. »

« (...), ona se jen s velkou prostoduchostí podvolovala popudům svého temperamentu. »

S Macquartem měla Adélaïda dvě děti, Ursule a Antoina, s kterými zacházela stejně jako se svým zákonitým synem Pierrem. Po prvním porodu se u ní objevily jednou za dva až tři měsíce nervové záchvaty, kterými trpěla až do konce svého života. Vždy se v nich zmítala v hrozných křečích, zůstávala na lůžku ztuhlá, s otevřenými očima. Postupně se stávala duchem nepřítomnou, liknavou, téměř jako smyslů zbavenou. Její život se změnil v přežívání, v němž jen toužila uzavřít se před světem, celá zesláblá Macquartovým bitím, k němuž se přidalo psychické týrání nejstarším synem Pierrem Rougonem. Neměla dost síly a odvahy se ani jednomu z nich postavit. Prvnímu z čistě a upřímné lásky, druhému spíše ze strachu a pohodlnosti. Její chorý mozek z ní učinil otroka jejího vlastního syna, který si ji naprosto podrobil, využívaje tak její slabosti, ustrašenosti a neřestí z mládí. Svou roli sehrálo podivné dílo nervů a urputných chťičů a psychický stav Adélaïdy byl tak špatný, že se u ní ve dvaadvaceti letech objevilo koktání. Vyhnána vlastním synem se rozhodla žít život v ústraní a samotě.

Z klášterního způsobu života jí až v jejích pětasedmdesáti letech vytrhl vlastní vnuk Silvère Mouret, o něž se jako o sirotka rozhodla postarat. Ten naplnil její vnitřní prázdnotu a znovu probudil schopnost hlubokých citů. Vše, co zapoměla v mládí dát

jako matka svým dětem, dávala jako milující babička svému vnukovi, který pro ni našel přezdívku « teta Dida ». Byl pro ni prvním člověkem, jenž ji měl upřímně rád. Při jejích, ke stáří stále častějších, nervových záchvatech ji pevně držel na lůžku, aby se nezranila.

Životní osud Adélaïdy Fouquové v románech cyklu Rougon-Macquart jako by byl zčásti popisován samotným vypravěčem a z části neznámými hlasy představujícími společnost, která stojí proti Adélaïdě. Tyto vypravěčské postupy autorovi umožňují nenápadným a přirozeným způsobem vytvořit proces, kterým se francouzská rodina 19.století zbaví nepříjemného člena tím, že vytvoří nátlak nejen na úřady, ale také na názor veřejnosti, která ochotně tohoto člena rodiny odstraní. V Adélaïdině případě byl tímto místem domov pro choromyslné v Tulettes (l'Asile d'aliénés de Tulettes), kde strávila celých 42 let a zemřela na mozkovou mrtvici.

« La pauvre ! Elle est devenue complètement folle, disaient-elles ; si elle avait une famille, il y a longtemps qu'elle serait enfermée ».³⁸

(« « Chudák ! Nadobro se zbláznila, » říkaly. « Kdyby žil někdo z rodiny, už dávno by byla v blázinci. » »)³⁹

• Rougon

Rougonovým sňatkem s Adélaïdou Zola uvádí jedno z hlavních témat cyklu Rougon-Macquart, kterým je « tržní cena ženy » (« valeur marchande de la femme »)⁴⁰ Adélaïdino dědictví po zemřelém otci bylo totiž hlavním a možná i jediným důvodem Rougonova zájmu.

Rougonovi předci pocházeli z Nízkých Alp, proto byl Rougon v očích maloměstřácké společnosti považován za cizince « sachant à peine parler français »⁴¹ (« který sotva umí mluvit francouzsky »). Nepřátelský postoj, který k

³⁸ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

³⁹ ZOLA, Émile. Štěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

⁴⁰ BEKEN, Micheline van der. Zola, le dessous des femmes: essai. Bruxelles: Le Cri édition, c2000, 336 p. Essais littéraires (Brussels, Belgium). ISBN 28-710-6263-3

⁴¹ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

němu okolí pociťovalo, vypovídá o způsobu myšlení, které vytvářelo uzavřené komunity, které jsou nepřístupné k jakékoli změně. Tato uzavřenost vůči všemu, co přichází zvenčí, je dalším ze zásadních motivů cyklu.

- **« pobuda Macquart »**

Tento chlapík se špatnou pověstí, jenž byl synem koželužského dělníka, děsil především svým vzhledem. Zarostlý, špinavý, se strniskem vousů, které mu dodávaly vzhled tuláka, platil v kraji za lupiče, podloudníka, pytláka a lidožrouta. Jeho největší neřestí však byl alkohol a lenost. « Il buvait surtout avec un entêtement farouche .»⁴² (« Hlavně pil, s divokou zarytostí »)⁴³. Tato neřest, jež se později objeví u několika dalších členů rodu Rougon-Macquart, má tedy počátek u tohoto pobudy Macquarta, protože Adelaida k pití alkoholu nikdy blízko neměla. A zatímco ona Macquarta milovala skutečnou láskou, jeho vztah k ní byl o poznání chladnější, pravděpodobně poznamenán častým bitím.

5.2 Druhá generace

Druhou generaci rodu Rougon-Macquart tvoří potomci Adélaïdy Fouquové, Rougona a Macquarta. Na tomto místě má autor poprvé možnost naznačit dědičný proces, tedy v jakém poměru se na utváření temperamentu potomků podílí matčiny o otcovy vlastnosti. V této generaci vystupuje Adélaïdin legitimní syn Pierre Rougon a dvě nemanželské děti Antoine a Ursule Macquart (« vlčata »). Je třeba uvést, že Adélaïda se na výchově svých dětí téměř vůbec nepodílela.

« Elle laissa croître ses enfants comme des pruniers qui poussent le long des routes, au bon plaisir de la pluie et du soleil. Il portèrent leurs fruits naturels, en

⁴² ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁴³ ZOLA, Émile. Štěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

sauvageons que la serpe n'a point greffés ni taillées. Jamais la nature ne fut moins contrariée, jamais petits êtres malfaisants ne grandirent plus franchement dans le sens de leur instincts. »⁴⁴

« Nechávala děti vyrůstat jako ty švestky, které rostou podle cest, jak se dešťům a slunci zlíbí. Jako pláňata, která zahradníkův nůž nikdy nerouboval ani neořezával, nesly své přirozené plody. Nikdy nebylo kladeno přírodě méně překážek, nikdy nedospívaly malé zlomyslné bytosti volněji ve směru svých instinktů. »⁴⁵

V tomto momentu se také rodí počáteční nenávist dvou rodových linií, Rougonů a Macquartů. V Pierru Rougonovi odmalička rostla hořká zášť vůči svým nemanželským sourozencům, které chápal jako hanbu své rodiny a využil první příležitosti, aby se jich zbavil. Druhá generace rodu je zároveň rozdělena do dvou zcela odlišných skupin, které jako by neměly vůbec nic společného. První z nich, Pierre Rougon, legitimní syn, Rougonův potomek, se vyznačuje šetrností, sobeckostí, vypočítavostí a absolutní lhostejností ke svému okolí. Nicméně vykazuje určitou snahu o zlepšení své životní situace. Druhou skupinu zastupují nemanželské děti, Antoine a Ursule Macquart, které jsou stejně jako jejich otec zosobněním lenosti, příživnictví, rozkošnického snění a nedostatkem důstojné vůle. Svou situaci přijímají s lhostejností a jsou navždy předurčeni k živoření v bídě a chudobě. Už v této chvíli Zola předestírá budoucí dvě linie temperamentů celé generace, které se prolínají celým jeho cyklem Rougon-Macquart.

Členové druhé generace se vyznačují především nespoutaností vášní a touhou po požitcích. Z hlediska fyziologie, jejich charakteristické rysy odpovídají zákonům dědičnosti a naznačují společné kořeny. Některé prvky chování se projevují u všech z nich, nazvdory tomu, že žijí v rozdílných prostředích.

⁴⁴ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁴⁵ ZOLA, Émile. Štěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

- **Pierre Rougon**

Na výchově Pierra se temperament jeho otce nemohl podepsat, protože zemřel rok po svatbě s Adélaïdou a s Pierrem se tak nikdy neseťkal.

Jako zákonitý syn Adelaïdy již od svého mládí Pierre Rougon moc dobře chápal špatnou pověst své rodiny. Rozhodl se proto z této cesty vymanit a vybral si k tomu ty nejkrutější způsoby. Měl pocit, že se své rodině v ničem nepodobá a že je nezbytné, aby se matky i nevlastních sourozenců ihned zbavil a zmocnil se rodinného majetku, na který, podle jeho názoru, měl jedině on právní nárok. Vedle svých divokých nevlastních sourozenců, jimž okolí přezdívalo "vlčata", vypadal Pierre jako úplně cizí člověk. Byl přesným středem mezi svým otcem, venkovským Rougonem, a nervózní matkou Adélaïdou.

« Ce sourd travail de tempéraments qui détermine à la longue l'amélioration où la déchéance d'une race paraissait obtenir chez Pierre un premier résultat. »⁴⁶

« Skrytá práce temperamentů, která určuje posléze zdokonalení nebo úpadek nějaké rasy, přinesla zřejmě u Pierra první výsledek. »⁴⁷

Byl to stále sedlák, ale vynikal pružnější inteligencí. Jako by v něm matka zahladila hrubost otce, který na druhou stranu nedovolil, aby se u Pierra projevila matčina duševní slabost. Jeho povaha nebyla poznamenána zuřivou prudkostí, jak tomu bylo u jeho nevlastních sourozenců.

« Pierre ne connaissait ni les emportements ni les rêveries malades des louveteaux de Macquart. »⁴⁸

« Petrovi byly cizí i zuřivé záchvaty, i chorobná snivost Macquartových vlčat. »⁴⁹

⁴⁶ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁴⁷ ZOLA, Émile. Štěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

⁴⁸ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁴⁹ ZOLA, Émile. Štěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

Otcovy geny způsobily, že Pierre vynikal úvažlivou rozumností, která byla prostředkem k ukojení chtivosti jeho požitků a která vždy bránila, aby spáchal nějakou neuzitečnou pošetilost. Na rozdíl od nevlastních sourozenců, kteří se vyznačovali instinktivní prudkostí, se Pierre podle všeho choval tak, jako by chtěl «pěstovat» své neřesti, zahálčivost a chtivost požitků veřejně a ve vší počestnosti. Jeho jednání bylo však jen málokdy čestné, avšak byl si vědom, jak důležité je, aby při jeho lstivých krocích stála společnost na jeho straně a tiše mu je schvalovala.

V jeho tváři bylo možné číst « l'ambition sournoise et rusée, le besoin insatiable d'assouvissement, le coeur sec et l'envie haineuse d'un fils de paysan, dont la fortune et les nervosités de sa mère ont fait un bourgeois. »⁵⁰ (« potměšilou a lstivou ctižádost, nenasystnou potřebu ukojení, suchost srdce a nenávistnou závist selského synka, z něhož majetek a nervozita matky udělaly měšťáka. »)⁵¹

Nikoli z lásky, ale z čisté vypočítavosti se oženil z dcerou obchodníka Félicité Puechovou, se kterou měl poté pět dětí. Byli jimi Eugène, Pascal, Aristide, Sidonie a Marthe. Sňatkem s Félicité, která pocházela z bohaté rodiny, si polepšil své společenské postavení a stal se měšťanem, ale to jako by mu nestačilo. Chtěl stále víc. Snad si to sliboval od konzervativní skupiny vlivných občanů Plassansu, kterou s Félicité přijímali ve svém « žlutém salóně ». Postupně se stával nejdůležitějším členem této společnosti, jeho vliv v Plassansu rostl a dosáhl vrcholu, když díky svému synovi Eugènovi obsadil místo městského berního. V této chvíli dosáhli Rougonovi svého štěstí, všeho, po čem do té doby toužili a užírali se nenávisí, dokud toho nedosáhli.

« La révolution de 1848 trouva donc tous les Rougon sur le qui-vive, exaspérés par leur mauvaise chance et disposés à violer la fourtune s'ils la rencontraient jamais au détour d'un sentier. C'était une famille des bandits à l'affût prêts à détrousser les événements. »⁵²

⁵⁰ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁵¹ ZOLA, Émile. Štěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

⁵² ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

« Revoluce z roku 1848 zastihla tedy všechny Rougony ve střehu, rozhořčené nezdarem a schopné štěstí znásilnit, kdyby ho potkali někdy v záhybu cesty. Byla to rodina banditů na číhané, připravených vynutit si na událostech svou kořist. »⁵³

Pierre Rougon žil životem tlustého, bohatého a vlivného politika, který si vysnil. Jeho postava potvrzuje vliv prostředí na vytváření lidského temperamentu, ale on, hnán touhou za požitky a úspěchem, rozhodl se s prostředím, ze kterého pocházel bojovat, postavit se mu čelem. Jak píše Henri Mitterand,⁵⁴ Zola aplikuje zákony dědičnosti, ale zároveň některým postavám přiděluje protikladnou sílu, založenou na jejich vůli. Postavy se staví na odpor genetické předurčenosti. Stejně tak jako Pierre jsou toho příkladem jeho tři synové, Eugène, Aristide a Pascal.

Pierre chápal, že to, v jakém se bude pohybovat prostředí bude určovat to, jakým bude člověkem, jaký vliv si získá a jak dobře si bude žít. Vybral si proto takové prostředí, které odpovídalo jeho ambicím a snům. Co však změnit nikdy nedokázal byly dědičné rysy svých rodičů. Nikdy nepřestal být vypočítavým, sobeckým a primitivním sedlákem Rougonem.

• Félicité Rougonová

S Félicité se poprvé setkáváme v prvním díle cyklu *Štěstí Rougonů*. Jako dcera obchodníka s olejem představovala Félicité Puechová pro Pierra Rougona šanci posunout se o stupínek výš na společenském žebříčku a stát se ze sedláka měšťanem. Měl štěstí, protože firma Puech a Lacamp právě prodělávala finanční krizi a peněžní suma, kterou Pierre získal prodejem rodinného majetku mu umožnila stát se společníkem Félicitina otce a jejím manželem. Zola tu znovu uvádí jeden z častých motivů cyklu, kterým je « tržní cena ženy » (« valeur marchande de la femme »).

Félicité Rougonovou Zola popisuje jako malou černou ženu, takovou, které bývá vidět v Provence. Byla hubená, s plochou hrudí, se špičatými rameny, obličej

⁵³ ZOLA, Émile. Štěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

⁵⁴ ZOLA, Émile, Olivier LUMBROSO a Henri MITTERAND. Les manuscrits et les dessins de Zola. Les Racines d'une œuvre. Paris : Textuel, 2002, 3.v. (543 p.) ISBN 28-459-70 59-5

jako čenich kuny. Na dně jejích očí se odrážela kočičí Istivost. Celá fyziognomie jejího těla vypadala jako živoucí obraz intrikánství a závistivé ctižádosti. Řadí se k té skupině Zolových hrdinek, kterým autor přisoudil nepřitažlivý vzhled, avšak velkou dávkou cílevědomosti a Istivosti (více kapitola *Obraz ženských postav v cyklu Rougon-Macquart*). Avšak při vši té ošklivosti měla Félicité svůj svérázný půvab, zejména ve chvíli, kdy se jí na tváři objevil triumfální úsměv, když nad někým zvítězila. Od malička soudila, že s ní osud špatně naložil a že je pouhou škaredkou, která se ale jednoho dne bude chlubit štěstím a přepychem, až celé město pukne závistí.

Zola uvádí, že Félicitina matka měla intimní vztah s jedním mladým šlechticem ze čtvrti svatého Marka, markýzem de Carnavant, a naznačuje tak možnost, že by Félicita mohla být jeho dcerou. Více se však o této skutečnosti nezmiňuje, jako by chtěl čtenáře napínat, jak případná část šlechtické krve ovlivní budoucí zákony dědičnosti rodu.

Tato osůbka honosící se jménem zářícím štěstím vyniká svou tvrdošijností a úskočností. Ze svého manžela, drobného obchodníka s olejem, udělala uznávaného člověka a její salon se stal hlavním stanem přívrženců císařství. Když ji její otec dával Pierru Rougonovi, viděl jen sumu padesáti tisíc franků, ale Félicité viděla více. Věděla, že potřebuje silného muže, i když neotesaného, kterého by si vychovala k obrazu svému a kterého by vodila jako loutku. Dávala přednost sedlákovi, se kterým mohla počítat jako s trpným nástrojem, před měšťanem, který by ji mohl převyšovat.

« Elle pensait que la femme doit faire l'homme. Elle se croyait de force à tailler un ministre dans un vacher. »⁵⁵

« Byla toho názoru, že muže má udělat žena. Cítila v sobě sílu vycepovat skotáka na ministra. »⁵⁶

K jejím slabostem patřilo přesvědčení, že ji pronásleduje neštěstí. Byla stále připravena bojovat s osudem nejprve vlastními silami, později prostřednictvím svých tří synů, kteří ji v jejích snech měli přivést k bohatství a přepychu. Investovala veškeré peníze do jejich pohodlí a vzdělání a s hořkostí snášela skutečnost, že synové nebyli tou správnou investicí.

⁵⁵ ZOLA, Émile. *La Fortune des Rougon* [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁵⁶ ZOLA, Émile. *Štěstí Rougonů*. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

- **Antoine Macquart**

Antoine, v němž se spojovaly veškeré chyby jeho matky Adélaïdy a otce pobudy Macquarta, platil už v mládí za velkého darebáka. Otcovy geny i u něj způsobily jeho tuláckou vášeň, sklon k opilství a zvířecí prchlivost.

« Mais, sous l'influence nerveuse d'Adélaïde, ces vices qui, chez le père, avaient une sorte de franchise sanguine, prenaient chez le fils, une sournoiserie pleine de hypocrisie et de lâcheté. »⁵⁷

« Ale tyto neřesti, které měly u otce jakousi sangvinickou přímou, braly na sebe pod vlivem Adélaïdiny nervozity u syna jakousi potměšilost plnou pokrytectví a zbabělosti. »⁵⁸

Stejně jako jeho matka Antoine postrádal dostatek důstojné vůle. Spokojil by se s jakýmkoli způsobem života, jen kdyby se mohl po chuti prospat v teple. Lidé ve městě o něm říkali, že je ještě horší než jeho otec, protože nemá ani jako Macquart odvalu k svému lotrovství. Fyzicky byl přesnou kopií pobudy Macquarta, jen měl trochu jemnější rysy po matce.

Antoine byl jedním z Adélaïdiny nemanželských dětí, kterým se přezdívalo « vlčata ». Pro svého nevlastního bratra Pierra Rougona představoval nebezpečí, protože by ho mohl připravit o část majetku, na který si Pierre, jako jediný legitimní syn, dělal nárok. Jednoduše se ho proto zbavil tak, že ho poslal na vojnu s příslibem, že ho napřesrok vyplatí. Antoine tak odešel spokojený a s důvěrou v bratrův slib. Když se vrátil z vojny, bylo pro něj Pierrovo odmítavé chování ránou, se kterou nepočítal.

« Après tout je ne vous conais pas. Nous ne portons pas le même nom. C'est déjà bien assez malheureux pour moi que ma mère se soit mal conduite, sans que

⁵⁷ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁵⁸ ZOLA, Émile. Štěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

ses bâtards vinnent ici m'injurier. J'étais bien disposé pour vous ; mais, puisque vous êtes insolents, je ne ferai rien, absolument rien. »⁵⁹

« Po všem tom vás neznám. Nemáme společné jméno. Je pro mne už příliš velkým neštěstím, že se má matka špatně chovala, než aby mě sem chodily její nemanželské děti urážet.»⁶⁰

Zákony dědičnosti u vytváření temperamentu Antoina Macquarta prokázaly bezchybně svou platnost. Byl přesnou kopií vlastností svého otce « pobudy Macquarta ». Stejně jako on «pěstoval» veřejně své přirozené neřesti :

« Sa paresse devint raisonnée ; son ivrognerie, qui lui valut un nombre incalculable de punitions, fut dès lors à ses yeux une religion véritable. Mais ce qui fit surtout de lui le pire des garnements, ce fut le bon dédain, qu'il contracta pour les pauvres diables qui gagnaient le matin leur pain du soir. »⁶¹

« Lenost se mu stala zásadou ; opilství, které mu vyneslo nesčetné tresty, bylo od této doby v jeho očích hotovým náboženstvím. Ale nejhoršího ničemu udělalo z něho především vznešené pohrdání, které si osvojil vůči chudákům vydělávajícím si na živobytí ze dne na den. »⁶²

Zola se vrací k hlavnímu rozdílu mezi větví Rougonů a Macquartů. Při porovnání temperamentů Pierra a Antoina jsou patrné zásadní odlišnosti těchto dvou linií, které jsou spojeny jen postavou společné matky. Zatímco Pierre reprezentuje rod Rougonů, typický touhou po stále lepším postavení, věčnou nespokojeností s vlastním životem a vysokými ambicemi, Antoine jako zástupce rodu Macquartů, věrně kopíruje svého otce, lenocha a opilce, který ze své bídné životní situace viní všechny ostatní, jen ne sám sebe, a který pro to, aby ji zlepšil, nehodlá hnout ani prstem.

Antoine snil o rozkošném životě povaleče. Oženil se proto s Josephine Gavaudanovou, protože si uvědomil, že je to přesně taková žena, kterou on potřebuje. Zatímco ona pracovala za dva, on jen doma rozkazoval.

⁵⁹ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁶⁰ ZOLA, Émile. Štěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

⁶¹ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁶² ZOLA, Émile. Štěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

« Ce serait sa bête de somme, une bête infatigable et obéissante. »⁶³

« Bude to jeho tažné zvíře, zvíře neúnavné a poslušné. »⁶⁴

Kromě večerů, kdy se oba opilí tloukli do modra, spočíval způsob života Macquartů na tiché dohodě, že žena bude potit třeba krev, aby manžela uživila, zatímco on se bude věnovat vznešené zahálce. K tomuto modelu domácnosti se Zola v dalších románech cyklu vrátí.

Antoine měl s Josephine tři děti : Lisu, Gervaisu a Jeana.

- **Joséphine Macquartová**

S Joséphine Gavaudanovou se Antoine Macquart seznámil na tržnici La Halle. Byla to silná žena, plná odvahy, i když ti, kdo ji znali, tvrdili, že je mírná jako beránek. Práce byla její velkou zálibou, zastala dokonce čtyři zaměstnání najednou. Pro Antoina představovala ideální ženu, která uživí jeho i celou rodinu, zatímco on se bude moct oddávat lenošení. Jedinou její neřestí byl alkohol ; zbožňovala likéry, hlavně anýzovku. Propila značnou část těžce vydělaných peněz a často ji museli večer domů odnést. Motiv opilství, ke kterému se Zola v cyklu často vrací, se po pobudovi Macquartovi objevuje i zde v druhé generaci. Alkohol Finu ale nečinil zlou a nenávistnou, ale spíše spravedlivou. Jen když se napila, měla odvahu vyčíst svému muži jeho lenost a povalečství. Jako střízlivá s ním ale měla andělskou trpělivost.

- **Ursule Mouretová**

Jako druhá ze sourozenců Macquartových (« vlčat ») se fyzicky i duševně podobala především své matce. Zákony dědičnosti jako by v jejím případě

⁶³ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁶⁴ ZOLA, Émile. Štěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

nedokázaly vytvořit úplné splynutí dvou povah, ale jen jejich spolubytí, překvapivě těsný srůst. Střídaly se u ní totiž projevy otcovy zuřivosti s matčinou šílenou pomateností.

« Ursule, fantasque, montrait par moments des sauvageries, des tristesses, des emportements de paria ; puis, le plus souvent, elle riait par éclats nerveux, elle rêvait avec mollesse, en femme folle du cœur et de la tête. »⁶⁵

« U podivínské Voršily bylo možno chvílemi pozorovat divoké nápady, melancholii a zuřivost vydědence ; potom zpravidla vybuchovala v nervózní smích nebo se oddávala rozkošnickému snění, jako žena pomatená srdcem i hlavou. »⁶⁶

Aby se Pierre Rougon své sestry Ursule zbavil, provdal ji za kloboučnického dělníka Moureta, který se do ni zamiloval. Zemřela na vleklé souchotiny, ve které se u ní změnila matčina neuróza. S Mouretem měli celkem tři děti : Hélène, François, a Silvère.

5.3 Třetí generace

Třetí generaci rodu Rougon-Macquart tvoří potomci tří sourozenců : Pierra Rougona a Ursule a Antoina Macquartů. Dělí se na tři větve : větev Rougonů (Eugène, Pascal, Aristide, Sidonie, Marthe), větev Mouretů (François, Hélène, Silvère) a větev Macquartů (Lisa, Gervaise, Jean).

Kromě úvodního dílu *Šťěstí Rougonů* (La Fortune des Rougon), vystupují postavy třetí generace v románech *Jeho Excelence Evžen Rougon* (Son Excellence Eugène Rougon), *Doktor Pascal* (Le Docteur Pascal), *Kořist* (La Curée), *Člověk bestie* (La Bête humaine), *Dobytí Plassansu* (La Conquête de Plassans), *Břicho Paříže* (Le Ventre de Paris), *Zabiják* (L'Assommoir), *Sen* (Le Rêve), *Země* (La Terre), *Rozvrat* (Le Débâcle).

⁶⁵ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁶⁶ ZOLA, Émile. Šťěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

- **Eugène Rougon**

Nejstarší ze synů Pierra a Félicité byl Eugène. Zákony dědičnosti u něj způsobily dokonalý výsledek rovnoměrného rozdělení genů matky a otce. Zatímco Pierrovi se Eugène podobal především po fyzické stránce (sklon k tloušťce, plešatost, venkovský vzhled), po matce zdědil její duševní schopnosti.

« Par un de ces prétendus caprices de la nature où la science commence à distinguer des lois, si la ressemblance physique de Pierre était complète chez Eugène, Félicité semblait avoir contribuer à fournir la matière pensante. Eugène offrait le cas curieux de certaines qualités morales et intellectuelles de sa mère enfouies dans les chairs épaisses de son père. »⁶⁷

« Jedním z těch domnělých rozmarů přírody, v nichž věda začíná rozpoznávat zákony, podobal se Evžen sice po fyzické stránce dokonale Petrovi, ale Félicita měla svůj podíl v tom, jak byl vybaven myslící hmotou. Evžen byl jedním z těch zajímavých případů, kdy se určité duševní a intelektuální vlastnosti matčiny vtělí do hromotlucské tělesnosti otcovy. »⁶⁸

Stejně jako jeho matka, která toužila, aby se stal pýchou rodiny a poslala ho na studia práv, vynikal Eugène vysoko mířící ctižádostí, autoritativními sklony a opovržením pro malé prostředky. Intelektuálně mířil vysoko, a proto cítil, že tak malé město jako Plassans mu nemůže stačit, a po očku pošilhával po Paříži.

« Les appétits de jouissance qui se développaient furieusement chez les Rougon et qui étaient comme la caractéristique de cette famille, prenaient en lui une de leurs faces les plus élevées ; il voulait jouir, mais par les voluptés de l'esprit, en satisfaisant ses besoins de domination. »⁶⁹

⁶⁷ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁶⁸ ZOLA, Émile. Štěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

⁶⁹ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

« Chtivost požitků, která se u Rougonů zběsile rozbujela a byla jakýmsi jejich rodovým znakem, vzala u něho na sebe jednu ze svých nejvznešenějších podob ; chtěl užívat, ale rozkoší čistě duševních, uspokojit své panovačné choutky. »⁷⁰

- **Pascal Rougon**

Druhorozený Rougonův syn Pascal, který se svým rodičům nepodobal ani fyzickými ani tělesnými vlastnostmi a který jako by stál mimo rodinu, vystudoval lékařství a v Plassansu pracoval jako lékař.

« C'était un de ces cas fréquents qui font mentir les lois de l'hérédité. La nature donne souvent ainsi naissance, au milieu d'une race, à un être dont elle puise tous les éléments dans ses forces créatrices. »⁷¹

« Byl to jeden z těch četných případů, které usvědčují zákony dědičnosti ze lži. Příroda takto často zplodí v lůně nějaké rasy bytost, jejíž všechny prvky čerpá jen ze svých tvůrčích sil. »⁷²

Se svou vysokou a štíhlou postavou, láskou ke studiu a přirozenou skromností byl pravým opakem touhy po požitcích a horečné ctižádostivosti své rodiny. Uzavíral se jako řeholník ve svém domku, v němž se s láskou zabýval přírodní vědou, zejména fyziologií. Plassans vůbec netušil, že tento podivín, který občas posílá svá vědecká pojednání Akademii věd do Paříže, je člověkem ve vědeckém světě známým a uznávaným. Ale rodiče, a především pak matka, mu vyčítali, že zklamal jejich naděje, protože vytušili, že díky němu nezbohatnou.

Zola o Pascalovi píše, že se už asi tři roky zabýval velkým problémem dědičnosti, srovnáváje plemena živočišná a plemeno lidské. Pascal pozorováním, která konal na sobě a své rodině, dospíval k zajímavým vědeckým závěrům. V cyklu tak vystupuje jako nezávislý pozorovatel vývoje vlastního rodu. Vytvořením jeho postavy se v cyklu promítá sám Zola jako autorský subjekt, který tak má možnost

⁷⁰ ZOLA, Émile. Šťěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

⁷¹ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁷² ZOLA, Émile. Šťěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

podrobně pozorovat postavy, které sám vytvořil. Inspirací k vytvoření postavy Pascala však Zolovi mohli být také doktor Prosper Lucas a Hyppolite Taine.

- **Aristide Rougon**

U třetího syna, Aristida, převládá otcův charakter a matčin fyzický vzhled. Byl tak po vnější stránce přesným opakem Eugèna.

« Le nature a souvent des besoins de symétrie. »⁷³

« Příroda má často potřebu symetrie. »⁷⁴

Tak jako jeho bratr Eugène toužil po moci, toužil Aristide po penězích. Ve svých snech se viděl desetinásobným milionářem, který si žije jako kníže. Ve skutečnosti však vedl špinavý a zahálčivý život. Když se ho otec rozhodl oženit, nic proti tomu nenamítal. Jeho ženou se stala dcera kapitána Sicardota, Angèle. Pierre s Félicitou se však tím mladých manželů nezbavili.

Vystudoval právnickou fakultu a stal se advokátem. K dobrému místu mu pomohl bratr Eugène, který mu také poradil změnit si kvůli tomu jméno, tak aby připomínalo příjmení manželky. Aristide Saccard tak dostal jméno, které podle něj «znělo, jako když se odpočítávají pětifranky».

- **Sidonie Rougonová**

V Sidonii bylo možné rozpoznat tutéž chtivost peněz jako u jejího bratra Aristida a tutéž potřebu intrik, tak charakteristickou pro rodinu Rougonů. Přestože byla vdaná, manželovo jméno téměř nepoužívala a nechávala si říkat jednoduše paní Sidonie. Řadí se tím k těm Zolovým hrdinkám, které si svůj nepřitažlivý vzhled, lhostejnost a

⁷³ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁷⁴ překlad D.K.

chladnost srdce kompenzují pocitem nezávislosti na vlastním muži a podnikáním ve vlastních věcech.

- **Marthe Rougonová**

Její m příbuzenským sňatkem s François Mouretem se spojila legitimní větev Rougonů a Macquartů, vzešlymi z nemanželského potomka, k nimž patří François. Vystupuje ve čtvrtém románu z cyklu, *Dobytí Plassansu* (La Conquête de Plassans) jako manželka a matka, jež nikdy nevychází z domu, naplňujíc svůj dobrovolný život v klauzuře vyšíváním v zahradě. Její klid je však narušen novým nájemníkem, neznámým knězem, který si postupně podmaní ji i celý Plassans.

Marthe Rougonová, mírná a zdrženlivá žena, má daleko k nalezení životního štěstí. Bolestně pociťuje prázdnotu své existence. Usychá ve stereotypním manželství s François Rougonem a navíc ji postihlo, že má retardované dítě. Ač hluboce věřící, Marthe se postupně odklonila od církve a vrací se k ní cestou, kudy ji vede nemilosrdná choroba : Marthe je suchotinářka. Navíc trpí těžkou dědičnou neurotickou zátěží. Prochází tak obdobími melancholie, neklidu a beznaděje a postupně se stává zajatkyňou svého těla. Oddává se proto víře, ale ve zpovědi se stává obětí zvrhlého kněze a při obřadech zažívá jakési duchovní vytržení, které vede k její záhubě.

Marthe se rozhodne svěřit knězi, že její manžel je zároveň i její bratranec. Jsou si navzájem tak podobní, že abbé Bourette měl zábrany je sezdat. Taková podobnost přináší nudu a jejich jednotvárný život z nich udělal po mravní stránce spíše dvojčata. Dále před knězem nezatajila ani nervové zatížení, které zdělila po babičce. Vzpomíná si, že jako děvče mívala závratě a migrény. Abbé, který vytušil její úzkost, ovládá Marthe tak, že začne pociťovat odpor a vztek vůči manželovi, jako by znovu ožila averze legitimní větve Rougonů, k níž ona patří, k nemanželským Macquartům, z nichž vzešel její manžel. Marthe začíná stejně jako její babička Dida (kterou má společnou se svým manželem) trpět nočními záchvaty, při nichž ji nachází na podlaze s košilí roztrhanou a kůží podrápanou. Na její přehnaně citlivé povaze se podepsalo rodinné zatížení. Po babičce zdělila její nervové krize, které jako by znovu k životu probudil zákeřný kněz.

« (...) Marthe avait l'effacement, le détraquement intérieur de sa grand-mère, dont elle était à distance l'étrange et exacte reproduction.»⁷⁵

« (...) Marta měla babiččinu vyjevenost a niternou zmatenost a byla její vzdálenou, ale podivně přesnou obdobou.»⁷⁶

- **François Mouret**

Třebaže byl vzhledem velmi podobný své matce, jeho temperament byl ušetřen dědičných rysů její slabé mysli. Po otci François zdědil jeho přesný mozek a stejně jako on miloval pravidelný a pracovitý život.

Po smrti své matky Ursule a otce, který neunesl manželčinu smrt a sám se oběsil, nastoupil mladý François jako příručí u svého strýce Pierra Rougona. Ten mu dal za manželku svou mladší dceru Marthe, které se potřeboval zbavit. Příbuzenským sňatkem se tak spojila legitimní větev Rougonů s Macquarty. Zola uvádí, jak pozoruhodná byla jejich vzájemná podoba. Byli téměř jako bratr se sestrou. To však jen co se týče vnější charakteristiky. Zatímco François byl jako jeho otec spíše usedlý a těžkopádný, Marthe měla babiččinu vyjevenost a vnitřní zmatenost.

«Peut-être fut-ce à la fois leur ressemblance physique et leur dissemblance morale qui les jetèrent au bras l'un de l'autre.»⁷⁷

« Možná, že právě souhra jejich fyzické podobnosti a duševní odlišnosti je pudila navzájem v objetí. »⁷⁸

Osud François Moureta vyobrazuje Zola ve čtvrtém románu cyklu *Dobyť Plassansu* (La Conquête de Plassans). Protože byl François podezřelý z týrání své ženy Marthe, která ve skutečnosti trpěla nervovými záchvaty, při nichž si rvala kůži a

⁷⁵ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁷⁶ ZOLA, Émile. Štěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

⁷⁷ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁷⁸ ZOLA, Émile. Štěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

bušila hlavou o zem, byl jednoho dne odvezen do ústavu pro chorobomyslné v Tulletes (zde byla umístěna také jeho babička Adélaïda, kterou měl společnou se svou ženou). Ačkoli tam odjížděl zcela duševně zdravý, « prostředí » (milieu), které je pro Zolu klíčovým pojmem, ho přivedlo k šílenství.

- **Gervaisa Macquartová**

Gervaisa, která je hlavní postavou sedmého románu *Zabiják* (*l'Assommoir*), se poprvé objevuje už v prvním románu *Štěstí Rougonů* (*La Fortune des Rougon*). Podobně jako například její strýc Pierre Rougon se i Gervaisa snaží vymanit z žalostného způsobu života, který vede, ačkoliv oba žijí v rozdílných prostředích a patří do odlišných sociálních vrstev.

Gervaisa trpěla tělesnou vadou, kterou Zola přičítá surovým rvačkám jejích rodičů. Kvůli znetvoření jedné nohy tak celý život kulhala.

« La seconde fille, Gervaise, née l'année suivante, était bancale de naissance. Conçue dans l'ivresse, sans doute pendant une de ces nuits honteuses où les époux s'assommaient, elle avait la cuisse droite déviée et amaigrie, étrange reproduction héréditaire des brutalités que sa mère avait eu à endurer dans une heure de lutte et de soûlerie furieuse. »⁷⁹

« Druhá dcera, Gervaisa, která se narodila následujícího roku, byla od narození křivonohá. Počata v opilství, bezpochyby v jedné z těch hanebných nocí, kdy se manželé navzájem tloukli, měla pravé stehno zkřivené a zhubenělé, podivné dědictví surovostí, které matka musela vytrpět ve chvíli rvačky a zuřivé pitky. »⁸⁰

Už jako malé dítě, které matka Joséphine považovala za bledé a slabé, si Gervaisa zvykla na pravidelné pití alkoholu.

⁷⁹ ZOLA, Émile. *La Fortune des Rougon* [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁸⁰ ZOLA, Émile. *Štěstí Rougonů*. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

« Gervaise resta chétive, et Fine, la voyant toute pâle et toute faible la mit au régime de l'anisette, sous prétexte qu'elle avait besoin de prendre des forces. La pauvre créature se dessécha davantage. »⁸¹

« Gervaisa zůstala slaboučká, a když Fina viděla, jak je bledá a chatrná, začala ji pod záminkou, že potřebuje nabrat sil, kurýrovat anýzovkou. Ubohé stvoření usychalo ještě víc. »⁸²

Alkohol se stane její největší neřestí, stejně tak jak tomu bylo u jejích příbuzných: pobudy Macquarta (dědečka), Antoina Macqarta (otce) a Joséphine Macquartové (matky). Pití alkoholu přivedlo tuto pracovitou, citlivou a skromnou ženu do záhuby.

« Tous les efforts n'auront servi à rien, sa réussite temporaire n'était qu'une illusion, et le milieu la ramène à l'hérédité, parce que l'hérédité l'empêche d'échapper au milieu. »⁸³

« Veškeré úsilí nevedlo k ničemu, její dočasný úspěch byl jen pouhým zdáním. Prostředí ji vždy znovu přivedlo k dědičnosti, protože dědičnost jí bránila uniknout prostředí. »⁸⁴

5.4 Čtvrtá generace

Ve čtvrté generaci cyklu vystupuje celkem třináct postav. Různorodost jejich temperamentů je v této generaci ještě zřetelnější, než tomu bylo u generací předchozích. Objevují se postavy kněze (Serge Mouret), horníka (Étienne Lantier) nebo například prostitutky (Anna Coupeauové). Zolovy postavy v tomto cyklu

⁸¹ ZOLA, Émile. La Fortune des Rougon [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁸² ZOLA, Émile. Štěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia

⁸³ BEKEN, Micheline van der. Zola, le dessous des femmes: essai. Bruxelles: Le Cri édition, c2000, 336 p. Essais littéraires (Brussels, Belgium). ISBN 28-710-6263-3

⁸⁴ překlad D.K.

pronikají do mnoha sociálních vrstev a přesto, že se pohybují v různém prostředí, je stále spojuje vlákno zákonů dědičnosti, které se u každého z nich určitým způsobem projeví.

- **Angélique Rougonová**

Angélique vystupuje jako hlavní postava v šestnáctém románu *Sen* (Le Rêve). Je dcerou Sidonie Rougonové, avšak o jejím otci se autor nezmiňuje. Po svém narození byla Angélique porodní bábou umístěna do kojeneckého ústavu a následně vychovávána několika rodinami, které s ní špatně zacházely. Poté, co od poslední rodiny utekla, našli ji manželé Hubertovi promrzlou před katedrálou v Beaumont. Přijali ji za svou a Angélique se tak dostalo klidného domova a křesťanské výchovy.

« Le milieu si calme, cette petite maison endormie à l'ombre de la cathédrale, embaumée d'encens, frissonnante de cantiques, favorisait l'amélioration lente de ce rejet sauvage, arraché on ne savait d'où, replanté dans le sol mystique de l'étroit jardin. »⁸⁵

« Klidné prostředí toho malého ospalého domu, který se nacházel ve stínu katedrály a který byl naplněn vůní kadidla a zvuky chvalo zpěvů, přispíval k pomalému polepšení tohoto divokého výhonku, který byl vytržen neznámo odkud a znovu zasazen do mytické půdy v této malé zahradě. »⁸⁶

Ačkoli se u Angélique zprvu objevovaly chvíle divokého a nezkrotného chování, které bylo výsledkem rodové dědičnosti, láskyplná výchova jejích pěstounů ji proměnila v mírnou a klidnou dívku.

« Certains jours, quand ils voulaient la dompter, elle en arrivait à des crises de folie orgueilleuse, raidie, tapant des pieds et des mains prête à déchirer et à mordre.

⁸⁵ ZOLA, Émile. Le Rêve [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁸⁶ překlad D.K.

Une peur, alors, les faisait reculer devant ce petit monstre, ils s'épouvantaient du diable qui s'agitait en elle. Qui était-elle donc ? D'où venait-elle ? »⁸⁷

« Někdy, když ji chtěli zkrátit, se jí zmocňovaly záchvaty šílenství, při nichž se povýšenecky vzpírala, mlátila kolem sebe rukama i nohama, připravena škrábat a kousat. Ze strachu tedy ustoupili tomuto malému netvorovi, s pocitem zděšení ze satana, který skrze ni jednal. Co vlastně byla zač ? Odkud pocházela ? »⁸⁸

Postava Angélique potvrzuje vzájemné působení zákonů dědičnosti a prostředí. Přestože byl její temperament utvořen zčásti rodinnými geny, které ji poháněly k prudkým změnám chování, klidné, láskyplné a především pravidelnou prací naplněné prostředí z ní učinilo vyrovnanou a milující dívku.

- **Claude Lantier**

Claude byl jedním ze čtyř dětí Gervaisy Macquartové. Jeho otcem byl Auguste Lantier. Poprvé vystupuje v *Zabijáku* (L'Assommoir), kde Zola uvádí, že Claude byl přiveden do Plassansu umělcem, který byl nadšený jeho talentem. Objevuje se dále v *Břichu Paříže* (Le Ventre de Paris) a *Díle* (L'Œuvre).

Dědičnost u Clauda způsobila výraznější podobnost s matkou Gervaise, avšak její neuróza se v jeho případě proměnila v genialitu.

5.5 Pátá generace

V poslední generaci Zola představuje čtyři potomky rodu (Charles Rougon, Jacques-Louis Lantier, Louis Coupeau, l'enfant inconnu⁸⁹) Tři z nich zemřou ještě v dětském věku a nemají tedy žádné vlastní potomky. Čtvrtý z nich je synem Clotilde a

⁸⁷ ZOLA, Émile. Le Rêve [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁸⁸ překlad D.K.

⁸⁹ neznámé dítě

Pascala Rougon. Jako poslední člen rodu Rougon-Macquart je symbolem naděje, že se se jednoho dne stane váženým mužem, oprostěným od defektů, kterými se vyznačovali jeho předci.

6 Obraz ženských postav cyklu Rougon - Macquart

Ženské hrdinky hrají v Zolových románech svou nezastupitelnou roli. Tím více toto platí u ženských postav v cyklu Rougon-Macquart. Ať už se na vývoji jejich temperamentu podepsaly více zákony dědičnosti nebo prostředí, které je vytvořilo k obrazu svému, vynikají často nad svými muži větší dávkou sebevědomí, odvahy a připravenosti, ale na druhé straně i vypočítavostí, krutostí a schopnostmi manipulovat svým okolím podle vlastních potřeb. Co je však pro větší část Zolových hrdinek typické, je jejich nevýhodnější a často obtížnější společenské postavení oproti postavám mužským.

Důvodem, proč je žena v románech cyklu Rougon-Macquart často omezována a utlačována, však není nutně skutečnost, že by byla fyzicky či duševně slabší než muž. Některé z románů popisují spíše jakési ustrašené spiknutí společnosti proti ženě, která se pokouší vymanit se z tradičních rolí, které jí byly určeny. Každý svobodný krok, který žena učiní mimo svou domácnost a mimo dohled svého muže, je doprovázen nelichotivými poznámkami a výtkami, že její chování není tradičně "ženské" a tedy v rozporu s přírodou. Příkladem může být popis Sidonie Rougonové:

« seulement chez elle, grâce au milieu dans lequel elle avait vieilli, à ce Paris où elle avait dû chercher le matin son pain noir du soir, le tempérament commun s'était déjeté pour produire cet hermaphrodisme étrange de la femme devenue être neutre, homme d'affaire et entremetteuse à la fois. »⁹⁰

« jenom díky prostředí, v němž zestárla, díky té Paříži, v níž musela každé ráno shánět svůj večerní kousek černého chleba, se u ní společný temperament vyvinul

⁹⁰ ZOLA, Émile. La Curée [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

odlišným směrem a zplodil onen podivný hermafroditismus ženy změněné v jakousi neutrální bytost, v obchodního jednatele a dohazovačku v jedné osobě. »⁹¹

Žena tedy v románech cyklu Rougon-Macquart nedisponuje žádnými prostředky, které by jí umožnily vymanit se z pout, která jí byla předem určena. Kvůli těmto ústáleným způsobům, které čtenáři mimochodem Zola nedovolí nikdy opominout, je jakékoli přátelství mezi mužem a ženou od samého počátku zcela nemožné. Mezi mužskými postavami se tak vytváří jakási tichá solidarita ve chvílích, kdy by se dalo spíše čekat, že budou proti sobě stát jako soupeři. Žena je spíše vnímána jako odlišná, v horší případech jako příslušnice jiné rasy.⁹² Avšak na tomto místě je potřeba podotknout, že názorové postoje mužských postav románů neodráží nutně názory autora. Émile Zola vytváří postavy svých hrdinek s detailní přesností a péčí, které se tak stávají bytostmi zásadovými a samostatnými. Z tohoto důvodu nemůže být v románech cyklu žádná řeč o nadřizenosti či podřizenosti žen vůči mužům.

Přesto však lze mluvit o nerovnosti společenského postavení Zolových hrdinek. Jako příčinu tohoto stavu Zola uvádí tradiční ekonomické důvody. Nedostatek odborného vzdělání žen s sebou nese obtíže ve všech sociálních vrstvách. Přestože mnohé hrdinky románů obratně ovládají účetnictví a počty tak, aby jejich malé obchody fungovaly, jakmile jsou nuceny opustit svůj malý, dobře známý svět, nemají v zásobě žádnou zbraň kromě podpory ze strany vlastního muže. Neschopnost Zolových hrdinek svobodně promluvit a donutit okolí, aby je vyslyšelo, připomíná, že se žena v době Zolových románů stále nachází na společenském žebříčku níže než muž.

Zola vyobrazuje způsob, jakým si společnost Druhého císařství podrobuje ženu, ale podobně jako Flaubert v *Paní Bovaryové* nikoho neobviňuje. V každém případě je čtenář veden k pocitu lítosti nad ženským osudem. Ženská postava je často vyobrazena jako slabá, většinou poražená bytost, podléhající tlakům, které na ni vyvíjí buď společnost nebo vlastní muž. Avšak ani muž není v Zolových románech ušetřen krutého osudu. A často je příčinou jeho utrpení právě jeho vlastní žena.

⁹¹ ZOLA, Émile. Kořist. Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1975

⁹² BEKEN, Micheline van der. Zola, le dessous des femmes: essai. Bruxelles: Le Cri édition, c2000, 336 p. Essais littéraires (Brussels, Belgium). ISBN 28-710-6263-3

Protože je to právě žena, která vede domácnost nebo podnikání, stává se tak snadno despotickou královnou, která dělá veškerá rozhodnutí za svého muže. Některé ženské postavy dokonce zosobňují ženu bouřící se proti vůli svého vlastního muže. Slabý muž se tak stává obětí silné ženy, která však pro něj v jeho těžkých chvílích není dostatečnou oporou. Navíc tento typ silné ženy u Zoly často muže vůbec u sebe nepotřebuje. Jiným typem je pak silná žena, která je až přespříliš milující a která tak spadá do tíživé role matky, které muž vše dluží.

Je zajímavé dále pozorovat Zolovu typologii ženských postav z hlediska fyzického popisu. Autor tímto způsobem rozděluje hrdinky cyklu Rougon-Macquart do dvou skupin : první z nich tvoří ženy přitažlivé, žádoucí, které v mužích budí touhy. Je to pak ona « blonde grasse » (« světlolasa baculka ») à la « gorge généreuse » (« s bujným poprsím »). Druhou skupinu hrdinek je představována ženou « sèche, plate comme une planche, le teint jaune de préférence qui compense son manque de succès auprès des hommes par des activités personnelles, parfois louches » (« vysušená, plochá jako prkno, často nažloutlé pleti, která si vynahrazuje neúspěch u mužů svými vlastními činnostmi, které jsou často pochybné »). Navíc se tato nepřitažlivá žena na několika místech románu podobá ženě s lesbickými sklony.

Jako příklad slouží popis Sidonie Rougonové :

« elle aimait les femmes d'amour (...) roucoulait, se pâmail devant elles, comme un amoureux devant une maîtresse »⁹³

« milovala ženy, pěstující lásku⁹⁴ (...), říkala jim « můj drahoušku, má krásná holčičko », vrkala a byla při pohledu na ně celá pryč dojetím, jako milenec v přítomnosti své milenky ».⁹⁵

Ženy v Zolových románech cyklu Rougon-Macquart často samy berou svůj život do vlastních rukou. Tento aspekt je pozoruhodný s ohledem na období 19. století, kdy společnost věřila, že lze vědecky dokázat závislost ženy na muži kvůli její slabosti a nervům (« fragilité » et « nerfs »).

⁹³ ZOLA, Émile. La Curée [online]. 2004 [cit. 2012-06-01]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/ebooks.php>

⁹⁴ Autorka této práce se domnívá, že při převodu do českého jazyka se v tomto místě překladatel dopustil významového posunu a že české „milovala ženy, pěstující lásku“ významově neodpovídá francouzskému „elle aimait les femmes d'amour“.

⁹⁵ ZOLA, Émile. Kořist. Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1975

7 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo představit Zolův cyklus dvaceti románů Rougon-Macquart, který představuje nejvýznamnější část jeho románové tvorby. Hlavní zájem byl v této práci soustředěn na téma dědičnosti a vlivu prostředí na utváření temperamentu jednotlivých postav cyklu. V první části práce autorka uvádí některá obecná východiska Zolovy literární tvorby, hlavní inspirační zdroje, kterými byly pro Zolu především vědecké práce Charlese Letourneau a doktora Prospera Lucase, evoluční teorie sociologie Herberta Spencera a filozofie Hyppolita Taina. Dále jsou v této práci vymezeny zásadní rozdíly mezi Zolovým cyklem Rougon-Macquart a Balzakovou *Lidskou komedií*, která v Zolovi probudila velké zaujetí a touhu vytvořit dílo podobných rozměrů. V části věnované samotnému cyklu, pak autorka uvádí podrobnosti Zolovy přípravné práce a vysvětluje dva klíčové pojmy cyklu, kterými jsou « dědičnost » (hérédité) a « prostředí » (milieu). Druhá část je věnována představení pěti generací rodu. Vybrané postavy jsou pozoruhodné svým temperamentem, dědičnými vlastnostmi nebo životním příběhem. Záměrně jsou zde popsány především ty, na jejichž vytváření temperamentu mělo větší podíl buď prostředí nebo dědičnost a na nichž jsou zvláště patrné dědičné procesy rodu Rougon-Macquart. Poslední částí této práce je kapitola věnovaná obrazu Zolových ženských hrdinek, které spojuje ve většině případů stejný osud.

Výsledkem zkoumání dědičnosti v Zolově cyklu, je několik zjištění. První z nich se týká zásadního rozdílu mezi větvemi Rougon a Macquart. Stejně tak, jako byli první dva mužští představitelé rodu, sedlák Rougon a pobuda Macquart, navzájem odlišní svým temperamentem a životními touhami, tak se i tyto dvě rodové linie, navzájem liší temperamentem jednotlivých postav a jejich životními osudy. Zdá se, že Macquartovi potomci byli od samého počátku odsouzeni klesnout až na samé dno a přitom se svou leností, sklonem k alkoholismu a lhostejností předurčení k živoření v bídě a chudobě. Zatímco postavy rodové linie Rougon vyznačuje chorobná touha po bohatství, moci, společenském uznání a stálá nespokojenost s vlastní životní situací.

Pro Zolovy ženské hrdinky cyklu je pak příznačná snaha o polepšení životní situace jejich rodiny. Zatímco muži jsou v cyklu ti, kdo přináší problémy, svou leností a alkoholismem parazitují na rodině nebo se svou touhou po vlastním úspěchu

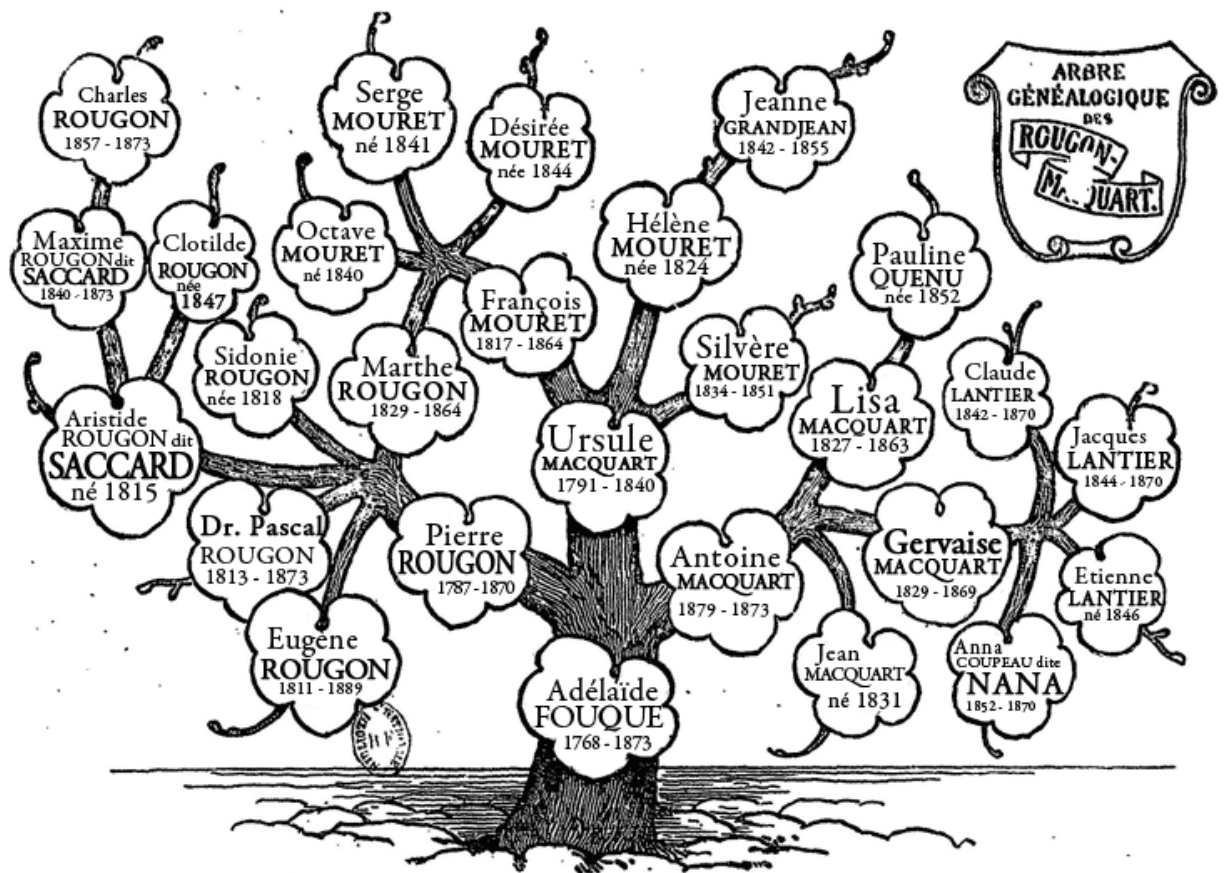
stávají despotickými, ženy jsou často ty, které pracují, živí rodinu a usilují o polepšení svých partnerů, někdy úspěšně, někdy nikoliv. V některých případech se jim podaří udělat z nich úspěšné a vážené muže (Félicité Rougonová), jindy jejich osud končí stejně tragicky (Gervaise Macquartová).

Hlavní záměr této práce byl soustředěn na vliv prostředí a dědičnosti na utváření temperamentu Zolových postav. Výchozím problémem byla pak otázka, zda-li jsou Zolovy postavy z větší části ovlivněny dědičnými geny nebo prostředím, ve kterém žijí. Životní osudy jednotlivých postav dokazují, že samo dědičné postižení nestačí k vytvoření daného temperamentu. Vždy musí být přítomno i prostředí, které tento výběr « potvrdí » a neoddělitelně ho danému jedinci přiřadí. Existují tak dvě oblasti vlivu na temperament postav: první z nich je oblast biologie, která přináší první impuls k vytvoření charakteristických vlastností. Ta nekompromisně potomkům vtiskne rysy jejich předků. Následuje však oblast sociální, která funguje jako regulátor zděděných vlastností : prostředí, ve kterém se postavy pohybují, může jejich rodinná postižení potlačit (příkladem je postava Angélique Rougonové) nebo naopak zesílit (Gervaise Macquartová). Toto rozdělení vysvětluje podtitul cyklu *Přírodopisná a sociální historie jedné rodiny za druhého císařství*.

8 Seznam použité literatury

- MITTERAND, Henri. Zola, l'histoire et la fiction. 1ère éd. Paris: Presses universitaires de France, 1990, 294 p. ISBN 21-304-3506-8
- CALVET, J. Manuel illustré de l'Histoire de la Littérature Française. Paris: J. de Gigord, Éditeur, 1966
- BOURDIEU, Pierre. Pravidla umění: geneze a struktura literárního pole. Vyd. 1. Brno: Host, 2010, 496 s. Teoretická knihovna. ISBN 978-80-7294-364-7
- OZOUF, Mona. Co prozrazuje román: 19. století – mezi starým režimem a revolucí. 1. vyd. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 290 s. sv. č. 21. ISBN 978-807-3252-038
- HAMON, Philippe. Le Personnel du roman: le système des personnages dans les Rougon-Macquart d'Emile Zola. 2e éd. corrigée. Genève: Librairie Droz, 1998. ISBN 26-000-0512-9
- BORIE, Jean. Zola et les Mythes: ou de la Naussée au Salut. Paris: Éditions du Seuil, 1971
- DEZALAY, Auguste. Lectures de Zola. Paris: Armand Colin, 1973
- ZOLA, Emile, Olivier LUMBROSO a Henri MITTERAND. Les manuscrits et les dessins de Zola. L'Invention des lieux. Paris: Textuel, 2002, 3. v. (543 p.). ISBN 28-459-7059-5
- ZOLA, Emile, Olivier LUMBROSO a Henri MITTERAND. Les manuscrits et les dessins de Zola. Les Racines d'une œuvre. Paris: Textuel, 2002, 3. v. (543 p.). ISBN 28-459-7059-5
- BEKEN, Micheline van der. Zola, le dessous des femmes: essai. Bruxelles: Le Cri édition, 2000, 336 p. Essais littéraires (Brussels, Belgium). ISBN 28-710-6263-3
- MITTERAND, Henri. La Curée: extraits. Paris: Larousse, 1967. Nouveaux Classiques Larousse
- WOLF, Nelly. Le peuple dans le roman français de Zola à Céline. 1ère éd. Paris: Presses universitaires de France, 1990, 264 p. ISBN 21-304-3157-7
- BRIGITTE AGARD, Marie France Boireau. Le XIXe siècle en littérature. 7e éd. Paris: Hachette, 1986. ISBN 20-101-0363-7
- ZOLA, Émile. Šťěstí Rougonů. Vyd. 2. Překlad Jiří Pechar. Praha: Svoboda, 1974, 333 s. Omnia
- Ebook libres et gratuits. Ebooks [online]. [cit. 2012-06-27]. Dostupné z: <http://www.ebooksgratuits.com/>

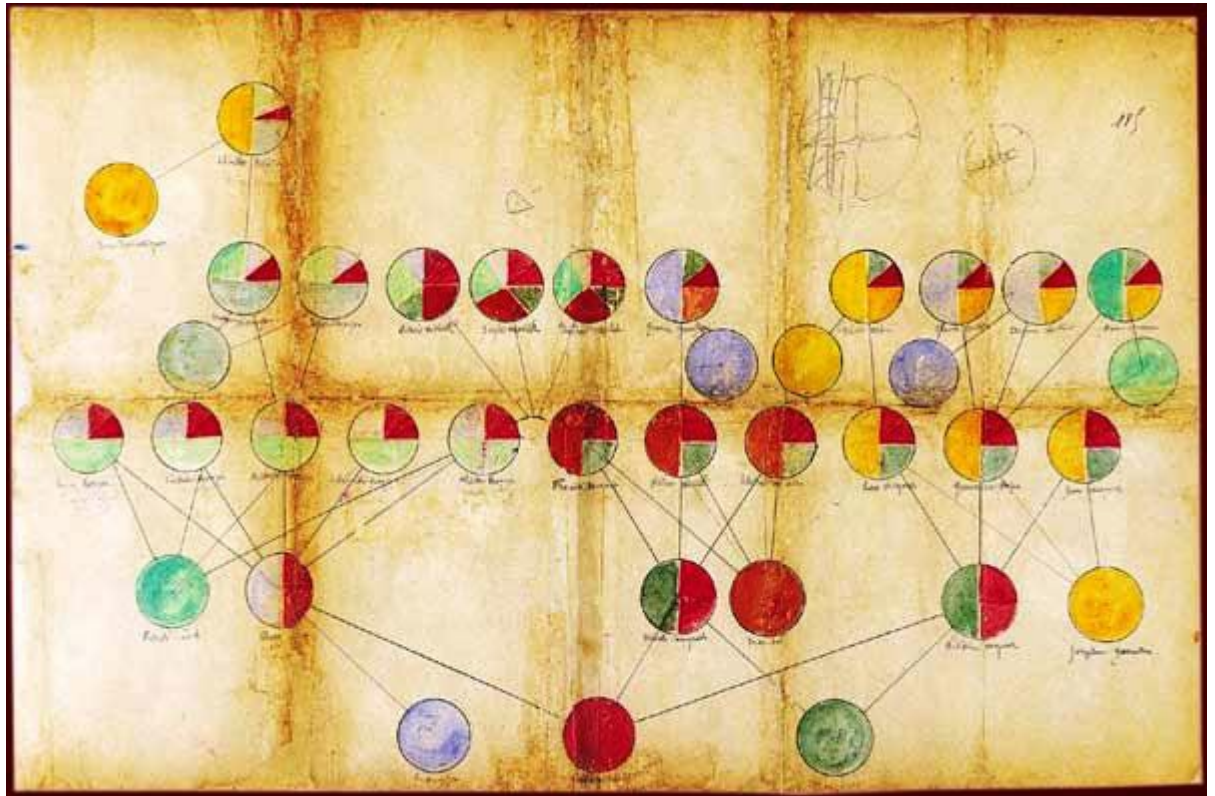
9 Přílohy

Příloha č.1

Rodokmen Rougon-Macquart

zdroj : Wikipedia [online]. 2010 [cit. 2012-06-08]. Dostupné z: http://fr.wikipedia.org/wiki/Les_Rougon-Macquart

Příloha č. 2

Tabulka dědičností rodu Rougon - Macquart. Každé barvě odpovídá jedna rodina, aby byl naznačen podíl zděděných vlastností.

Zdroj : Wikipedia [online]. 2010 [cit. 2012-06-08]. Dostupné z: http://fr.wikipedia.org/wiki/Les_Rougon-Macquart